

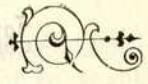
WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— 217 —

S R Đ

Br. 16.

Dubrovnik 31 Avgusta 1902.

God. I.

Prof. Pero Budmani.

Једна руковџ из Вукове преписке.

приопћује и објашњује

В Богинић.

4.

Од супруге му Ане.

Беч 12 марта 1819.

О живој жељи да га скоро види код себе. — О болести синчића Милутина, и у опшћ о чисто домаћим пословима.

Како садржај овога писма не може занимати вањски свијет, одлучих одавде га искључити. У осталом, ако се доцније нађе који год узрок због кога би згодно било обијелоданити га, то се лако може извршити у додатку.

Писмо је ово било уложено у Копитарево које долази непосредно за овим, под 5. У томе га писму своме Копитар спомиње на два мјеста.

5.

Од Копитара.

Беч 13 марта 1819.

Пријекор што занемарује њеку госпођу Ј. — Нема писама. — Новости о знанцима. — О супрузи Вуковој. — О одговору на неку критику. — Да се поврати у Беч чим прије. — Рад је што је Вук у Петрограду добро примљен. — Нек не заборави „russica“ која му је наручио. — Гдје би добро било печатати пјесмарицу.

Wien 13 März 1819.

Freund!

1) Vor allem möchte ich Sie ausmachen, warum Sie an die Fr(au) J. weder unmittelbar schreiben, noch bei

mir oder Милица wenigstens einen Gruss anschaffen. — Suchen Sie diesen Fehler von der *Ќаба* aus gut zu machen.

2) писма важна нема.

3) М. **без** сумље постаће.¹⁾

4) Тирка још ниједног рјечника није експедирао; дао везати за оне ф. 300 Вуковарскије, баби која, мислим, на недељу сврши по шест . . . шта ћеш му?

5) дакле жена вам страда, бојим се — пише вам сама. Кад буде за невољу, даће мислим Т.²⁾ од оне ф. 300 неколико и њојзи.

6. D.³⁾ оженио се. али не знам ништа шта ради.

8. (*у мјесто* 7) одговор боље ћете читати дома, има у беобах(теру) краће, али пише руми,⁴⁾ да се наканио X. да се брани, одобравају. M., C. Тан. Machen Sie nur dass Sie bald kommen. Und dann soll alles gut und besser werd(en). Dass Sie, Lieder etc. so gut aufgenommen, freut mich sehr. Auf meine Russica vergessen Sie nicht. Der Staatsrath mag die Zahlungsart anweisen; allenfalls wenn Sie sie nicht mitnehmen können, die Zusendungsart. Лепо би било да на *Ќаби* печатате пјесмарицу, али требало би да одма почнете. Видићете ви и онај (*sic*) кои ведри и облачи.

Über Hañ-sachen schreibt Ihnen wohl die Frau selbst; und noch einmal kommen Sie bald. Sonst kommt Ihnen Нем. zavor. Ein Текелија hat ihm auf zwei Lexica mit f. 100 pränumerirt: али други — не пишутъ (*sic*).

Wenigstens lassen Sie uns nicht so grausam auf Nachrichten von Ihnen warten, sondern schreiben sogleich, sowie Sie von uns verlangen. Vale memor nostri.

Кор(итар)

NB. J. M.

Свати: Herrn Вукъ Стефановићъ
in St Petersburg. mit Einschluss.

Ниже руком Вуковом забиљежено: »прими 29 марта по наш(ем)«.

¹⁾ Могло би се читати и „постиће“.

²⁾ Ово Т. могло би бити почетно слово од „Тирка“.

³⁾ А ово D. од „Давидовић“.

⁴⁾ Овако управ у рукопису.

Ево пријевода онијех шакака овога писма које су шућим језиком писане:

У Бечу 13 Марта 1819.

Пријатељу!

1) Прије свега хтио бих Вас прекорити, зашто госпођи Ј. не пишете нити непосредно, нити преко мене ја ли Милице барем један поздрав јој не изручите. — Гледајте ову погрешку из *фабе* поправити.

8) — Настојте брзо доћи. И тад ће све бит добро и боље.

У велике ми је драго да сте Ви, пјесме итд. тако лијепо примљени били. *Немојте заборавити моја Russica*. Државни Савјетник може показати начин исплате; свакако, ако их не можете ви са собом узети, и начин пошиљке. О кућним послима пише Вам дакако госпођа главом; и још један пут: дођите брзо. Иначе ће Вас претећи Неш. Један *Текслија* му се предбројно на два лексика са 100 фор.

Дајбуди немојте тако немилостивно поступат да чекамо од вас вијести, него пишете *одма*, као што и ви од нас тражите. Здравом и сјетите нас се.

Коп(итар).

НВ. Ј. М.

6.

Од А. С. Шишкова   Петроград 18 марта 1820.

Захваљује за прислани Академији Рјечник. — Моли га да и унаприједа буде шиљао дјела, и своја и других писаца, која могу занимати академију.

Милостивый государь мой
вукъ Стефановичъ.

Я получилъ письмо ваше и присланный вами въ Академію, сербскаго языка словарь. Академія вмѣстѣ со мною благодарить васъ. Продолжайте и впредь доставлять ей ваши труды по словесности, тако жъ и труды другихъ, могущіе быть для ней любопытными. Вотъ и нынѣ вышла достойная вниманія книжка, подъ названіемъ *Rukopis Kralodvorsy*, но въ Академію нашу

никто ее не прислалъ; а получилъ я ее нечаянно отъ графа Румянцова. Прошу васъ, когда подобное что сему появится, присылать къ намъ. Академія конечно не оставитъ изъяснить вамъ свою признательность. Желая, что бъ вы были здоровы, и не забывали того, который усердно васъ почитаетъ и навсегда пребудетъ вашъ покорный слуга.

18 марта

Александръ Шишковъ¹⁾

7.

Од А. С. Шишкова

Петроград 18 октября 1820.

Академија је примила послане јој књиге и шаље му у знак благодарности триста рубаља и сребрну медаљу. — Пита што мисле учени Словени о академијским списима. — Шаље Вуку писмо за Добровскога.

Государь мой господинъ Вукъ Стефановичъ.

Я получилъ письмо ваше и присланныя при ономъ книги, также и нѣсколько листовъ сербскихъ вѣдомостей, гдѣ видѣлъ переводъ изъ нашихъ Академическихъ сочиненій. Весьма Вамъ за оное благодаренъ. Я представилъ книги ваши въ Академію. Она въ знакъ благодарности своей назначила послать къ вамъ серебряную медаль и триста рублей денегъ: сіи послѣднія для того, да бы Вы и впредь прислали въ нее, что за нужное разсудите. — Не достанете ли хорошаго чехскаго словаря съ нѣмецкимъ или инымъ какимъ языкомъ.

Прошу Васъ чистосердечно увѣдомить меня какого мнѣнія господа ученые Славяны, Копитары, и проч. остатяхъ россійской Академіи и довольно ли они знаютъ руской языкъ, что бъ разумѣть безъ

¹⁾ Александръ Семеновичъ Шишковъ, руски писац, род. 1754. био је Вице-адмирал, председник руске Академије наука, а од 1824 до 1828 министар просвјете. Умр'о је 1840. г.

перевода? Соглашаются ли или противурѣчатъ? Я бы желалъ знать судъ ихъ объ этомъ. Напередъ скажу, что еслии они къ како му нибудь языку болѣе пристрастны нежели къ другому, то и судъ ихъ будетъ несправедливъ.

Я прилагаю при семъ письмо къ Добровскому, пожалуйста отдайте ему оное, еслии онъ въ Виѣнѣ, а буде нѣтъ, то перешлите въ Прагу.

Желаю что бы вы съ усѣхомъ продолжали занятія ваши и къ намъ бы писали.

Пребываю на всегда вашъ покорный слуга.

Александръ Шишковъ.

С. Петербургъ

18 октября

1820 года.

*С вами: A Monsieur, Monsieur Woug Stefanowitch
à Viene (sic).*

8.

Од П. Соколова.

Петроград 2 декембра 1820.

Понавља оно што је казано у горњем писму А. С. Шишкова о пријему књига и о награди са стране Академије. — Шаље и 4 еземплара академијских „Извѣстій“ за Вука и за друге научельаке у Бечу, као и за придворну библиотеку.

Милостивый Государь мой Вукъ Стефановичъ!

Императорская российская Академія въ засѣданіе свое, Юля 31-го, по предложенію Президента Своего, принявъ въ уваженіе сочиненный вами Сербскій Словарь и усердіе ваше къ ней, ознаменованое присылкою нужныхъ для нея книгъ Славенскихъ нарѣчій, опредѣлила: какъ за сіи купленные вами книги, такъ и для покупки впродъ таковыхъ же, послать къ вамъ денегъ 300 рублей ассигнаціями; а за трудъ, употре-

бленный вамъ въ сочиненіи Сербскаго Словаря, также и въ поощреніе впредь трудиться и сообщать нужное для Академіи, дать вамъ Серебряную Академическую медаль.

Исполненіе сего опредѣленія Академія возложила на меня. Посему, чрезъ Канцелярію Государственной коллегіи иностранныхъ дѣлъ, честь имѣю препроводить къ вамъ: 1) Академическую серебряную медаль вѣсомъ въ 1 фунтъ, 2) 300 рублей [съ исключеніемъ изъ оной суммы издержекъ при промѣнѣ на вексель, или на звѣнящую монету]. 3) Письмо Г. Президента, и 4) Четыре экземпляра 8^и книжки извѣстій Академіи, изъ коихъ: одинъ для васъ, 2^и) для Императорской вѣнской Библіотеки, 3^и) для Префекта оной Графа Осоловскаго,* и 4^и) Г. Канитару (*sic*).

Исполняя сіе лестное для меня порученіе и принося вамъ искреннѣйшее поздравленіе, честь имѣю быть вашимъ

Милостиваго Государя Моего
покорнаишимъ слугою
Петръ Соколовъ.

Членъ и Непремѣнный Секретарь
Академіи.

Статскій Совѣтникъ и кавалеръ.

№ 181

С. П. бургъ

2 Декабря
1820.

Extra: Милостивому Государю моему Вуку Стефановичу
№ 181 въ Вѣнѣ.

9.

Од П. фон-Кепен-а

Петроград $\frac{16}{28}$ деѣ. 1820

Шале му диплома Друштва руске књижевности. — Како су се умножили чланови Друштва и како рад усијева. — О Ка-

*) погрешно, мјесто „Осоловскаго“.

ченоскога приказу 1 ве свеке српских нар. пјесама. Пита на чему је рад што му је канцлер наручио — Шаље му свој приказ о Аделунговоу Списку Језика. — Можда ће послје прерадбе Аделунгова Рјечника моћи што поширије написати. — Сада пише повјести Олбије и припрема друге книжевне радове.

Wohlgeborener Herr

Sehr werthgeschätzter freund.

Schon seit langer Zeit wollt' ich immer an Sie schreiben, aber da kam immer stäts dieses und jenes in den Weg. Nun ist es Zeit diess Stillschweigen zu brechen. Vielen Dank fürs Erste dafür, dass Sie sich meiner in einiger Ihrer Briefe an Herrn v. Adelung erinnerten. — Hier erhalten Sie das diplom unserer Ruisch-litterarischen Gesellschaft, deren Personal sich seit Ihrem Hiersein ansehnlich vermehrt hat, wie Sie auch schon aus dem beiliegenden Verzeichnisse der Mitglieder ersehen werden. Mit den Arbeiten der Gesellschaft geht es recht ordentlich. Selten kommen in den ordinären Sitzungen weniger als 20 Personen zusammen. Die eingereichten Aufsätze werden wie früher im *Соревнователь* abgedruckt. Ich bitte Sie das Schreiben der Gesellschaft nicht unbeantwortet zu lassen. Auch wäre mir sehr lieb wenn Sie uns irgend etwas von litterarischen Notizen einschicken würden. Als ich im verflossenen Jahre (1819) von den Kaukasischen Bädern und aus der Krym über Moscau zurückkehrte, ersuchte mich Katschenowsky, ihm Ihre Serbischen Volksgedichte mitzuthelen. Ich schickte ihm das 1. Bändchen, dasselbe welches ich bei Adelung fand. Es hat hierauf im Laufe des vorigen Sommers selbige im *Вѣстникъ Европы* angezeigt (im 2 verschiedenen N.o desselben).

Wie geht es mit Ihren Arbeiten für den Reichskanzler? — Vergessen Sie nicht, dass Sie mir noch ein Exemplar Ihres Wörterbuchs schuldig sind, welches ich bey Gelegenheit erwarte.

Hier schicke ich Ihnen meinen Bericht über Herrn v. Adelungs Uebersicht der Sprachen, welchen ich auf Verlangen der Russ. litt. Gesellschaft abfasste, und welcher

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

im Aprilhefte des Соревнователь fürs Jahr 1820 (oder im X Bde der Труды Высочайше утвержденного вольнаго Общества любителей Россійской Словесности § 189-225) abgedruckt ist. Die Eile in der ich damals diese Anzeige machte, erlaubte mir nicht etwas genugthuenderes zu schreiben; seit jener Zeit aber habe ich schon manches nachzutragen gefunden, welches vielleicht benutzt werden dürfte, wenn die neue Umarbeitung des vergleichendes Wörterbuches, zu welchen Adelong auf Befehl des Monarchen einen Plan eingereicht hat, statt finden sollte. Seit Ihrer Abreise arbeite ich an der Geschichte von Olbia (einer Griechischen Colonie am Bug), welche der Kanzler drucken lassen will, sobald selbige fertig wird. Diese Arbeit wächst mir aber unter den Händen und je mehr ich arbeite, um so mehr bleibt mir immer wieder zu thun übrig. Ich werde vor dem nächsten Spätjahre auf keine Weise mit dieser Arbeit fertig. — Auch wünchte ich im folgenden Jahre wiederum das südliche Russland, von den Ufern der Donau, an, bis zum Ausflusse des Kubans zu sehen. Obschon ich diese Gegenden schon mehrmals seit 1810 besucht habe, so bleibt mir noch so viel zu sehen, zu wählen und zu erfragen übrig, dass ich kaum in einem Sommer damit fertig werden dürfte.

Die letztverflossenen paar Wochen arbeitete ich an der Erklärung einiger griechischen Inschriften des Bosphorus, welche neuerdings auf Taman gefunden und von mir genau copirt wurden. Zum 2ten Hefte meiner Materialien zur Culturgeschichte Russlands ist auch schon alles zusammengetragen; vielleicht dass diess vor dem nächsten Frühjahre erscheint Sie sollen alles haben, sobald es gedruckt ist.

Einer baldigen Antwort von Ihnen entgegensehend, verbleibe ich mit inniger Hochschätzung und Ergebenheit

Ihr

N. 145.

gehorsamster Diener und Freund

St. Petersburg

Peter v. Koeppen

d. ¹⁶/₂₈ December 1820.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

я доселъ изъ библиотеки А. И. Тургенева, а теперь у меня будетъ свой. Въ *додаѣкъ* своемъ В. Стеф(ановичъ) подасть намъ первый свѣдѣніе о Булгарскомъ нынѣшнемъ нарѣчїи, которое я давно хотѣлъ узнать и пр.

Г. Калайдовичъ отъ 16 Юня с. с.

»Вашу драгоцѣнную посылку я получилъ 10.го Юня съ чувствами душевной признательности. Меня порадовало прибавленіе къ Сравнительному Словарю и Сербскія повѣсти, а рѣчникъ для меня драгоцѣненъ. Пожалуйста не отказывайте мнѣ въ сообщенїи подобныхъ новостей, ибо Вы знаете сколь они у насъ рѣдки, а особливо если можете сохранить мнѣ по экземпляру грамматикъ и словарей разиѣхъ нарѣчїи: недавно читалъ я въ Обществѣ любителей Россійской словесности возраженіе противъ Добровскаго, въ которомъ опровергалъ его мнѣніе, будто древнїй церковный Славянскій языкъ, есть старинное сербское нарѣчіе. — Сдѣлайте одолженіе при свиданїи съ Вукомъ Стефа(новичемъ) спросите его о сообщенной мною ему статьѣ о писемнахъ Чернорижца Храбра. Я не желалъ бы что бы она была напечатана, ибо самъ недоволенъ нѣкоторыми примѣчанїями. Увѣдомьте его о новом, безъ сомнѣнїя прїятномъ для него открытїи, — псалтыри съ возслѣдованїемъ, напечатанной на сербскомъ нарѣчїи въ 1495 году на Цѣтиню (Цетивъ у сред горе црне) при Митрополитѣ Зетскомъ киръ Вавилѣ. Сїя псалтырь принадлежитъ графу Фёд. Андреевичу Толстому, Алексѣю Феодоровичъ Малиновскій благодаритъ Васъ за сербскїи литературный гостинецъ. Онъ самъ хотѣлъ отвѣтить Вамъ и проч.»

Гну. Калайдовичу я на то отвѣствовалъ что Г. Добровскїи нынѣ самъ уже перемѣнилъ прежнее свое мнѣніе, — и что въ Крушедолѣ нашелъ октоихъ 1493.го года, печатанной тѣмъ же священноинокомъ Макаріемъ. Въ тоже время я послалъ къ нему краткое описаніе славянскихъ Древностей въ Сирміи.

Если будете писать къ Гну. Копитару, то скажите ему, что Г. Аделунгъ получилъ его посылку.

Господину Демеличу, и почтенѣйшему семейству его, которому я обязанъ столь ласковымъ приемомъ (sic), прошу Васъ, равно какъ и супругъ Вашей, засвидѣтельствовать отличное почтеніе. Васъ же, если пожелаете писать ко мнѣ, прошу адресовать письмо на имя Гна. Копитара въ Вѣну.

Съ истиннымъ почтеніемъ и совершенною преданностію имѣю честь быть,

Вашимъ

покоритѣйшимъ слугою

№ 62.

Петеръ Кешень.

P. S. Къ Господину Копитару я писалъ отъ сего же почтою.

(наставаће се)

Epigram.

(priopćio nam g. Ant Kaznačić, sin pišćev).

Adame, Adame kakva ti se dogodi!
Prv'jem sankom pokoj za sved ti odhodi.¹⁾

Dr. I. A. Kaznačić.

¹⁾ Iz njem.

Du armer Vater Adam du!
Dein erster Schlaf war deine letzte Ruh!

Društveni romani Viktora Iga.

— H. Merimée —

(nastavak. V. br. 14 našega lista).

A kakve se *ličnosti* kreću u tako obradenijem intrigama? Dovoljno je samo prelistati društvene romane Igove, pa da se vidi kako čisto gamiže od ljudi, da se vidi jedna gomila koja sve većma raste i koja se mañe ili više miješa u radñu romana; ali čim u čitañu odete dalje, i čim se upoznatę intimnije s ñima, opazicete odmah, da i ako su impozantni kad su u cjelini, oni su, kad se uzme svaki za se, veoma primitivni i rudimentarni. Množina ličnosti, ali jednostavnost svake ličnosti, eto šta još, osim pomenutog nedostatka u intrigi, karakteriše *Jadnike* ili *Rabotnike na Moru*.

Nije ni malo teško zapaziti u tijem kñigama ovu poplavu od ličnosti; one izgledaju kao da su sa svijeh strana zakazale sastanak u Igovom romanu, oni dolaze u gomilama i bez prestantka vidimo gdje iskrsavaju sve nove i nove. I svaka od tih ličnosti vuče za sobom opet po jedan kortež: poslije gospode Lethierry dolaze Dérichette-i, a poslije Dérichette-a dolaze Grace i Douce ñegove sluškinje; a osim gospode Lethierry-a tu je još Kantarne i tu je Clubin, dva kapetana sa „Dirande“. Zapamtite da zahvaljujući tome što Igo zamjeñuje jednu ličnost drugom ličnošću, jedna ista ličnost vrši po više posala u jednom romanu. A sve to ne može ni malo ići bez konfuzije: ne može se reći za pravo ko je pravi junak u romanu i da li ga u opće i ima. Ima i odveć mnogo slikâ pred našijem očima da bi se naš pogled mogao zadržati na jednom od ñih.

Ali izolirajmo svako lice, i pogledajmo u ñima samijem glavne ličnosti, one koje je Igo izvjesno sa više pažñe studirao.

Igo nas upoznaje sa svojijem ličnostima sukcesivno a ne sve od jedan put. On nam otkriva malo po malo, i prema tome kako se razvija peripetija, posebnosti ñegovijeh karaktera. Gilliat u *Rabotnicima na moru*, predstavljen nam je jednijem postupkom koga je Igo sam karakterisao pišući: U selima se dolazi do izvještaja o jednom čovjeku; mi te izvještaje približimo

један drugome; i suma sama dadne његоvu reputaciju.“¹⁾ Način je Igov „seoski“. On nam priča čitavijem nizom anegdota o jednom čovjeku da nam pokaže његоv karakter. Ponekad, međutijem, pokušava da sabere u jednu sliku taj niz djelimičnih nacerta, i po koji put da počne odmah sa portretom, ali je tu uvijek slabo uspio, jer želeći da nam oerta jakijem i hitrijem linijama siluetu jedne ličnosti, on je naj poslije otišao u neke čudnovate formule, od kojijeh ćemo pomenuti ovaj obrazac: „Samoća napravi od ljudi talente ili idiote. Gilliat se prikazivao sa obadva ovakva izgleda“. Jasno je da čitalac voli većma, i pored svijeh њihovijeh nezgoda, one obične Igove rasijane i razbacane portrete, nego aforizme ovake vrste.

Ali opet ovakvi portreti imaju izvjesno svojijeh nezgoda: to je naročito što su i nehotice površni. Oni nam pokazuju ličnosti u raznijem posturama, i makar sve i da tu ličnost vidimo u svijem pozama, koje može imati, mi je vidimo samo s pola, i one ništa ne čine da ih vidimo i iznutra. Sjetimo se *Rabotnikâ na moru*: druga kńiga prve partije ide za tijem da nam pokaže Lethierry-ove. I odbite u tome jedno poglavlje, koje govori o starome jeziku na moru, poglavlje, u ostalom, koje ne znam kakve veze ima sa onijem ostalijem, — onda ostaju Igu tri poglavlja da oerta svoga junaka. I je li se vješto koristio time? Dva poglavlja su očajno banalna, jer jedan nema drugoga cilja nego da nam stavi u opoziciju burni život Lethierry-jev sa mirnoćom његоve savjesti, a drugi jedan da nam ga predstavi kao čovjeka osjetljivog naročito u onome što lubi — u čemu on sliči, u ostalom, čitavoj gomili od devet desetina čovječanstva. Jedina erta koja u њemu svida se originalna, učinila je da joj Igo žrtvuje jedno cijelo poglavlje dok je istakne. Pa i ta erta čini nam se čudna i nevjerovatna: stvar se tiče „jednog ukusa što je imao“, a taj ukus sastojao se u tome što je tražio u žena fine, delikatne i pažljivo њegovane ruke. Priznaćete da je to malo čudnovato od jednog starog mornara, i priznaćete da je Igo uzeo jednu његоvu slabu stranu da nam ga po ņoj prikaže. I on tako postupa skoro uvijek; to su manije, to je neko spošlašne držaње, i to su prividne stvari koje nam većma pokazuju

¹⁾ *Rabotnici na moru*.

šta jednog čovjeka razlikuje od drugoga, nego šta je i u čemu je njegova originalna osnova.

I tako Igove uobražene ličnosti prikazane su nam odmah s početka vrlo nepotpuno. Ali bar dalje u romanu vidimo li da se psihologija svakoga od njih razvija malo bogatije?

Što je izvjesno, to je da je Igo htio da nas malo obmane u tome pogledu. On je izložio čitavu jednu spravu i razvio čitav luksus od formula i maksimâ, u čemu je trebala da bude kvintesencija cijele psihologije. Tako on kaže za Lethierry-a da je „njegova mržnja prema popovima bila *idiosinkrasija*“. A na drugom mjestu on stavlja jednu tiradu o hipokriziji:

„Osebina hipokrizije to je što je čovjek opor prema nadañu. Hipokrita, to je onaj koji se nada. Hipokrizija nije ništa drugo nego jedno strahovito uzdañe; osnovna te laži učiñena je od ove vrline koja je postala porok!“¹⁾

I još na drugom jednom mjestu on nam tumači na svoj način melanholiju i stepene očajanja. Ali osim ovijeh filozofskih pretenzija i ovoga često nerazumljivog žargona, Igo nije učinio ništa da raščlani sa finoćom osjećaje njegovijeh lica u romanu i da dode do one suptilne analize, koja lepotu romana čini još delikatnijom. Jedva nekoliko pasaža u ovijem beskrajnijem romanima imale su neku reputaciju. Igo je očevidno činio sve napore da zapazi i one tančine koje nije inače imao običaj da zapazi, ali ta je namjera bila naj češće jalova, i po neka od njegovijeh najveće hvalenijeh slika pokazuje se površna i nejasna, čim je iz bliže posmatrate. Uzmimo samo kako nam je u *Jadnicima* prikazao transformaciju Jean Valjean (Žana Valžana). Tek što je umakao sa robije, on se upušta u pravleñe brutalnosti i kradâ; ali docnije, kada je živio nekoliko sahata u društvu poštenijeh ljudi, na jedan put ć gova urođena dobrotâ, koja je u ñemu ležala tako dugo uspavana, bûdi se, i eto na jedan put gdje on postaje beskrajno pun vrlinâ. Ova scena otkupleñâ od grijehova, onako kako je Igo erta, dijeli se na dva momenta. Ima naj prije perioda alucinacije; duh Valžanov je uzdrman zbog onoga što je vidio u kući biskupa Miriela i on je ispuñen strašnijem vizijama, koje se svete nad ñim. I on vidi naj prije jav svoga duha, pa onda biskupovog duha.

¹⁾ *Rabotnicv na moru.*

„Njemu se je činilo da nije bio ni on drugo nego dub, i da je vidio tu, pred nim, s tijelom i kostima, sa štapom u ruci, sa bluzom na grbači, sa kesom punom ukradenijeh stvari, sa njegovijem licem odlučnijem i mračnijem, sa njegovom mislu punom gadnijeh planova, odvratnog robijaša sa galije Žana Valžana . . . I on se onda gledaše, tako reći, lice u lice, i u isto vrijeme, kroz tu alucinaciju on je vidio negdje u jednoj tajanstvenoj dubini neku svjetlost, koju je držao isprva za buktiđu. I gledajući pažljivije tu svjetlost, koja se javljala u njegovoj savjesti, on vidje da ona ima ljudski izgled, i da buktiđa bješe biskup“.¹⁾

I zatim dolazi perioda suzâ; pretjerana osjetljivost bivšeg robijaša nalazi oduška:

„Žan Valžan je dugo plakao. Lio je gorke suze, jecao je, i bio je slabiji od žene i preplašeniji od djeteta . . . I koliko je sahatu plakao tako? Šta je učinio pošto se tako isplakao? Gdje je otišao. To se nije znalo nikada“.²⁾

I šta je dakle to što karakteriše ovu psihološku analizu. To je što je ona u neku ruku materijalna. Halucinacija i plač, to su nepoznate stvari za dušu Valžanovu. Njegovo držanje više nam je prikazano nego njegovo osjećanje. I mi vidimo velike geste koje on čini da odbije od sebe privideće koje mu dolazi, i mi vidimo talas njegovijeh suza; ali rad njegove duše, potres njegovog osjećanja, neočekivano osvjetleće njegovog pomračenog mozga nijesu nam prikazani baš ni malo. Igo, po svom običaju, oertao nam je spoļašnost njegovih tipova radije nego njihovu unutrašnost.

Ovaj nedostatak psihološke analize mañe se osjeća kod onijeh tipova koji su samo statiste, kao kod protagonistâ u drami što se pred nama razvija. Jer ovdje nije trebao potpun portret; trebao je samo jedan mali crtež, i takav je crtež napravio Igo sa jednom silnom umjesnošću. U ostalom, ako i uspije da nam predoči tako svoje sporedne ličnosti, to je mañe s toga što nam ih stavlja ñih same pred oči, a više s toga što nam pokazuje okvir, u koji ih stavlja njegova imaginacija. Što je više karakteristična za ñih ona sredina u kojoj žive, tim više nam čine se živi, i tim više rekao bi da su dobro došli u romanu.

U stvari velika mana svijeh ovijeh lica, sporednijeh i glavnijeh, koje ispuñavaju Igove romane, to je što im nedostaje jedna bogatija podloga; ona su rudimentarno jednostavna. Igo piše o jednom od ñih: „Etiketa: Oprezan, pod koju smo ga

¹⁾ *Jadnici* (Misérables, t. I.)

²⁾ *Jadnici*.

stavili, nému potpuno liči.“ Eto vam njegove metode. Nému je dovoljna jedna riječ da okarakteriše njegova lica. Ona imaju sva po jednu etiketu, ali i ništa više.

Ali je dosta što smo pokazali na nespretnost intrige i na jednostavnost lica, pa da pokažemo od kakve su vrijednosti društveni romani Viktora Iga. Ima jedna treća crta koja nas neprestano frapira u Igovim romanima: *Stalno miješanje pišćeve ličnosti*. U svakome retku mi osjećamo nazočnog Iga. On se pokazuje i on se miješa u knízi čak i u momentima gdje on nije ni malo od potrebe. I on nije nikad išao zatim da sam sebe prikrije. A to izlagaње sebe vaľa da zabilježimo tim više što društveni suvremeni roman pretenduje obično da od današnjeg društva napravi jednu sliku čnekle istorijsku, a to je impersonalnu. Ali je Igo bio tako nesposoban da zaboravi samog sebe; i da je nešto htio da napravi i tu avanturu da pokuša napisati kao jedno djelo potpuno istorijsko, ni ono ne bi bilo bez njegove ličnosti unutra, kao što je bio slučaj i sa Mišleom.

U samome se stilu izdaje ta intervencija pišćeve ličnosti. Ona je ispoljena skoro u svakoj rečenici, u formuli ove vrste: „Recimo“, „Zapamtimo da...“ I ta izlagaња nijesu ni malo u nekom uzbuđenju: osjeća se potpuno da to Igo kaže mirno, i da to kaže neposredno čitaocu. On osjeća svaki čas potrebu da nam pruža neka tumačenja i on zamjeńuje svoga junaka, često s mnogo nevješćine i nespretnosti, kao što možete suditi na primjer po ovome: „Reverand je opazio na jednoj od svojih kníga ovaj natpis nakostrešen i pun prijetńe: de Rhubarbaro. Recimo, medutijem, da je djelo, koje je bilo kao što i natpis pokazuje, pisano latinski, mogao da čita Žilia (Gilliat) koji nije znao latinski“¹⁾. Ova napomena u svojoj vrlo pretencioznoj formi, i to što se pisac meće na mjesto svoga Reveranda, i ono: Recimo, to se čini da je čisto iz Žorža Onea (Georges Ohnet), ali je u stvari Igovo!

I te ličnosti nijesu često ništa drugo nego sâm Igo malo oslablen; u svakoj od njih živi po jedan dio samoga pisca; u njima éete naći njegove mržńe, njegove ljubavi, njegove radoznalosti koje je pisac stavio na ogled. *Rabotnici na moru* nijesu ništa drugo

¹⁾ *Rabotnici na moru*.

nego jedna slika ljudi, stvari i prizorâ koje je vidio Igo za vrijeme svoga izгнања. U *Jadnicima*, šta je drugo onaj Marius, sin jednog oficira iz Prvog Carstva, koji je sâm bonapartista, sav uzrujan socialističkijem snovima, nego sâm Viktor Igo, sin generala Iga, pisac jednog sveska napoleonskijeh stihova, i koji je umiješan u toku stvari i sâm u političke bitke.

Što se tiče intrige, piščeva je ruka uzdržljiva. U onijem epizodama koje se gomilaju bez ikakve potrebe, koje se množe i zamršuju i u samome trenutku, kad držimo da smo došli do razmršaja — u tome vidimo jedan prohtjev Igove vole; jer ništa drugo osim њegov ćef ne traži u toku događaja takvu jednu sukcesiju.

Tako se u ovijem društvenijem romanima svaki čas radi o Igovoj ličnosti. I da bi mogao razvijati svoju stvar, on se ne inspirira potrebama samoga *sižet-a* u romanu, nego onijem što se њemu naročito sviđa. On ne potćiňava sebe svome *sižet-u*, nego potćiňava *sižet* sebi. Vjeran navikama svoga lirizma, on je u svima svojim djelima bio svoj junak.

Pokušajmo da u nekoliko jasnih erta poskupimo ono što smo zapazili u društvenim romanima Igovim čitajući ih kao što bismo čitali kakve feltonske romane. Intriga nam se činila promijeňljiva, dramatična, dirljiva, ali rašivena, ni malo tačna a po neki put po malo i djetićnasta. Ličnosti su nemirne i množe se do jednog neprebrojnog broja; ali i onijem čak koje imaju prve udjele, nedostaje sadržine i dubine. I naj poslije intriga, kao god ličnosti i stil, nose svaki čas tragove jednog pisca koji nije u stanu da izade za koje vrijeme iz samoga sebe. Eto šta upada u oči u њegovim romanima, kada se traži u њima nešto više nego da se zadovolji obična radoznalost.

(nastaviće se)

Divo.

Epigram.

Pitaš zašto Deša u glas liči,
Od šta Cvjetu pospu stidni plami?! —
Jer i koza očito se diči,
Čijem ovea prirodno se srami. —

S.

Legenda o čovjeku sa zlatnijem mozgom.

Gospodi koja je iskala veselijeh pripovijedaka.

— Alphonse Daudet —

Čitajući vaše pismo, gospodo, osjećao sam neku grižu savjesti. Srdio sam se na boju mojijeh pripovijedaka koja je kao neka polu-korota, i bio sam se zarekao da vam dadem danas nešto veselo, nešto mahnitno veselo.

I najzad, zašto da budem tužan? Ja živim na hiladu vrsta daleko od pariske magle, na jednom svijetlom brežulku, u zemlji tamburina i miskatovog vina. Oko moje kuće samo je sunce i muzika; tu su koncerti lastavica, orfeji sjenica, a jutrom kosovci koji galame kulri! kurli! Zatim, u podne, cvrkavci, pa čobani što sviraju u svirale, i ernomañaste djevojke čiji smijeh odjekuje u vinogradima. Odista je nezgodno mjesto ovdje da se umire od jada; naprotiv, trebalo bi da šaljem gospodama pjesme ružičaste boje i kotarice pune nestašnjih pripovijedaka.

Ali, ne! Ja sam ipak odveć blizu Pariza. Svaki dan zapluskuje do mojijeh borova talas ñegove žalosti... I u času kad pišem ove redove, stiže mi glas o smrti jasnoga Šarla Barbara, i za to je moj mlin sav u koroti. Zbogom lastavice i cvrkavci! ja nemam više srea ni za što veselo... Eto zašto ćete, gospodo, mjesto kakve lijepe i šaljive priče, i danas imati jednu melanholiçnu legendu.

Bio je nekada neki čovjek koji je imao mozak od zlata; da, gospodo, mozak od samoga zlata.

Kada je došao na svijet, lijeçnici su mislili da to dijete ne će živjeti; tako mu je glava bila teška a lubaña ogromna. Međutijem ono je živjelo i raslo na suncu kao kakvo lijepo stablo maslinovo; samo ga je ñegova velika glava često povodila da je bila žalost vidjeti ga gdje se idući sudara o svaki namještaj... Često je posrnuo. Jednog dana skotrļa se sa jednog perona i udari čelom o jednu mramornu stepenicu i ñegova lubaña zazveća kao kakva gvozdena ploča. Mislili su da je mrtav; ali kad su ga digli, nadoše mu samo jednu laku ranu sa

dvije-tri kaple zlata usirenog u njegovoj plavoj kosi. I tako su njegovi roditelji doznali da je dijete imalo mozak od zlata.

Stvar se čuvala u tajnosti; jedno dijete, ni ono samo nije slutilo u čemu je stvar. S vremena na vrijeme pitalo je samo zašto ga više ne puštaju pred vrata da se juri sa djecom po ulici.

— Ukrašće te, moje blago! — odgovarala mu je majka . . .

Tada je mališan imao silan strah da ga ne ukradu, i on se igrao sâm, ne govoreći ništa i noseći se naporno iz sobe u sobu . . .

Tek kad mu je bilo osamnaest godina roditelji mu otkriše monstruozi dar, koji mu je učinio Udes; i pošto su ga negovali i hranili donde, oni mu zaiskaše da im to vrati malo u zlatu. Dijete nije nimalo oklijevalo: isti čas — ali kako, kojim načinom, to nam legenda ne kaže — on otkide iz lubaće jedan komad masivnog zlata, jedan komad golem kao orah, koji baci gordo u majčino krilo . . . I onda, sav zanesen bogastvom koje je nosio u glavi, lud od želja, pijan od snage koju je imao, on ostavi roditeljsku kuću i ode u svijet rasipajući svoje blago.

Prema onome kako je vodio život, kraljevski, i sijući zlato bez računa, reklo bi se da je njegov mozak bio neiserpan. Medutijem taj se mozak crpao, i malo po malo moglo se vidjeti kako se njegove oči gase i njegovi obrazi postajahu kao šupli . . .

I naj poslije, jednoga dana, u jutro poslije razbludne noći, nesrećnik, ostavši sam među ostacima pira i sjaja koji blijedaše, užasnua se od grdne rupe koju je već učinio u svojoj metalnoj glavi; bilo je vrijeme da zastane.

Otada nastupi nov život. Čovjek sa mozgom od zlata, ode da živi sâm, u povučeniosti, da živi od rada svojijeh ruka, strahujući i sumnjajući kao kakav tvrdica, bježeći od svega što bi ga stavilo u iskušene, i tražeći da i sâm zaboravi na to fatalno blago, u koje nije više htio da dirne . . . Na nesreću, jedan prijatelj slijedio ga je u njegovoj samoći, i taj prijatelj znao je za njegovu tajnu.

Jedne noći jadni čovjek skoči iza sna osjetivši strahovit bol u glavi; on se ispravi prestravljen, a vidje, prema

zraku mjesječevom, njegovog prijatelja koji bježaše krijući nešto pod svojijem plaštom.

Bješe to još parče mozga koje mu otimahu!..

Na nekoliko vremena poslije toga, čovjek sa zlatnijem mozgom postade zaľubľen, i sada bješe sve svršeno... On je ljubio svom dušom malo plavo djevojčie koje ga je ljubilo isto tako silno, ali koje je još većma ljubilo razne pompone za nakit glave, bijelo perje i lijepe mrkoervene resice koje su udarale niz cipelice.

U rukama ovoga krasnoga stvorenja — koje bješe polu tica, polu lutka — zlatni novci kao da su se topili. Ona je imala sve prohtjeve, a on nije nikada umio reći: ne; šta više, bojeći se da je ne ožalosti, on joj je krio do kraja žalosnu tajnu svoga bogastva.

— Mi smo dakle veoma bogati? — govoraše ona.

Jadni čovjek odgovori:

— Da, da... veoma bogati!

I on se osmjehnu s ljubavlju na to plavo tiče, koje je jelo tako naivno njegovu lubaňu. Poñekad samo ñega obuzimaše strah, i žela da bude tvrdica; ali tada dolazaše k ñemu mala ženica skakućući:

— Mužiću moj, vi koji ste tako bogati! kupite mi nešto što je vrlo skupo...

I on joj je kupovao štogod što je vrlo skupo.

Tako je to trajalo dvije godine. Tada mala ženica umrije, i umrije da niko nije znao zašto, kao ptica... A bogastvo bješe već pri kraju. Sa onijem što bješe još ostalo, udovac je mogao da svojoj mrtvoj dragoj priredi sjajan pogreb. Zvona koja su zvonila u sav glas, teške kočije ovite crnijem, koñi sa perjanicama, srebrne suze u kadifi, sve to ne činaše mu se da je odveć. Jer našto mu sad ñegovo zlato?... On ga je davao za crkvu, za nošaće, za opijelo; on ga je davao svugdje i svakome, bez računa, bez obzira... I izlazeći iz grobľa, ñemu ne bješe više ostalo od toga čudnoga mozga osim jedva nekoliko komadića koji se čvrsto držahu uz kosti lubaňine.

Tada su ga vidjeli kako ide ulicama, besvjesno, s rukama pruženijem naprijed, spotićući se kao pijan čovjek. U večie, u času kada se osvjetle bazari, on se zadržu pred jednijem ši-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

rokijem izlogom gdje se blistala gomila zvijezdâ i nakitâ prema svjetlosti, i dugo je ostao tuj gledajući jedan par cipelicâ od plavog satina optočenog labudovijem perjem. „Ja znam kome će ove cipelice napraviti radost!“ reče osmjejkujući se; i ne sjećajući se više da je negova ženica umrla, on ude da kupi cipele.

Trgovac koji je bio u dnu svoga dućana dotrča čuvši jedan strašan vrisak, i ustuknu prestravljen videći jednog čovjeka koji stoji nasloñen na tezgu i koji ga gledaše bono sa polumahnitijem licem. On je u jednoj ruci držao par plavijeh cipela optočenijeh labudovijem perjem, a u drugoj ruci, koja je bila sva krvava, držao je odlomke zlata medu prstima.

To je, gospodo, legenda o čovjeku sa mozgom od zlata.

*

I makar što ima izgled fantastičan, ova je legenda s kraja do na kraj čista istina... Ima u svijetu jadnijeh ljudi koji su osuđeni da žive od svoga mozga, i koji plaćaju u finom zlatu, iz svoje srži i soka, najmañe stvari u životu. To je za njih svakodnevni bol; a, zamislite samo, kad se umore od toga bola...

Divo.

Мудре изреке.

1. Владе, које гњаве слободу говора, јер су јој неугодне истине, које она распростира, раде као дјеца, која затварају очи да их не виде. Börne.

2. Треба пустит да говоре што год хоће и не бојат се од лажи, кад би добила баш и нај већу јавност; она се троши ради своје жетине, а владе не гину него због саме истине, а особито због угњечене истине. Thiers.

3. Умјетност је темељ ђудоредности и прва човјечја крепост. Без ње може постојати факција, али никад не може бит народног владања. Наполеон.

4. Повуци се мало, скочићеш боље. Народна изрека.

5. Нек видим још једном сунце и зеленило! Хоћу да умрем у крилу природе. Rousseau умирући.

6. Свјетска је повјест свјетски суд. Schiller.

7. По мом добро промишљеном суду, традиције Црне Горе превазилазе славом традиције Маратоне и Трмонилâ и ратне традиције свега свијета. Gladston.

Po Dubrovačkim Atelijerima.

(Bukovac — Murat — Medović)

Ko bi bio rekao da će se u realističnome i odveć prozaičnome početku XX. vijeka, izmegju sterilnijeh političkijeh boraba i unosnijeh bankarskijeh posala, koji zaokupiše cijeli socijalni život našega Dubrovnika, na tri strane obumrle republikanske zemlje, užeći tri mala ali blistava svjetionika idealizma i to na polju one umjetnosti, koja u naj višoj slavi slobode i obrazovanosti nije znala probuditi u Dubrovačkoj duši do li jedan jedini i odveć neznatni izražaj. Dignite ono zagonetno, legendarno ime na Gospama Lopudskijeh otara „*Nicolaus Rachusinus*“ — i slikarske umjetnosti u slavnoj republici Sv. Vlaha nema. Bijaše li to gluha strana u divotnom državničkom ustroju onijeh željeznijeh glava našijeh republikanskih otaca, ili čedno al' i praktično priznanje da je uzaludno svako takmenje sa suncem Italijanskoga slikarskoga genija? — *Chi lo sa?* — Bilo kako mu drago, čudna je to prikaza da se na koncu XIX. vijeka pojavila u Dubrovniku slikarska struja, a to baš kad su nestali i zadnji tragovi domaće literarne obrazovanosti. — Sve to i još mnogo koješta tome slična vrtjelo mi se po glavi, kad ispržen i slomljen od ljetne žege i socijalnog truleža, koji zavlada nad „raspetijem“ gradom prošetah se, *incredibile dictu!*, po *atelijerima* Dubrovačkijeh slikara od Cavtata do Pelješke Kune.

Kô svježi zrak u prepunoj glavi, ili kô nenadani zdravi grohot smijeha u tmurnoj dosadi glupoga života, tako me obmabila, razvedrila u Cavtajskom atelijeru suverena virtuoznost *Bukovčeva* kista. Koji genijalni „jongleur“, koja začudna samostalnost stila, pojavâ, pozâ u tome preobdarenome slikaru! Od dražesti i ružičaste puti Kabanelovijeh markizâ, pa kroz tijejanesku slast kavalijera Durandovijeh portreta, i sve dolje do pomamnijeh šarenijeh *feu d'artifice* Šeretovijeh plakarada, sve je on pokušao — i sve je on svladao. Svaki put kad sam ugledao koju njegovu novu sliku, uskliknuo sam: „Vrag od čovjeka! može i to.“

A kad ti se oči umore od tolike čarolije, a ti se prošljaj, poput mene, kroz sitne sjene Oraškihih maslina, i pokucaj na vrata poetičnoga župnikovoga stana. Tu ćeš u hladu starodavnijih hrastova, uz romon tajanstvene „Bosne“, osjetiti oni blagi, skroviti mir neizrečenijeh intimnijeh osjećaja i svu zamamnu harmoniju nijemijeh stvari i odabranijeh, iskrenijeh duša. Otvori pak vrata sobice, u kojoj je spremio *Marko Murat* svoj ljetni Dubrovački atelijer, i onda ćeš razumjeti što romon „Bosne“ pjeva i zašto „leandri“ baš iz kamena cvate. — Otkle Marku vlast da me muči i da me privlači kô neriješena ljudska zagonetka? Je li onaj duboki i rafinovani simbolizam pojava ambijenta? Je li pak ona jasna, literarna strana preobrazovanog srpskog umjetnika, koji stavlja „intenciju“ kao životni princip svojih kompozicija? — Sve to i mnogo drugo bih ga ja pitao — ali govoriti sa slikarima, mučna li je to stvar! — Hoće da im sudiš, a u dnu duše su uvjereni da ne znaš ništa. Dakle muči, pa gledaj — jer imam što da vidim! — Pošao Marko u Rim, pa nalik na naše „Amerikance“, vratio se pun blaga božijega. Ali ne prozaičnijeh dijamanata i zlatnijeh verigâ, već nječega boljega. Eto tu po stočićima, na tavolinu, na kanapi, po tlima, prosulo se biserje njegovijeh umjetničkih utisaka. Što nije probudio u mističnoj glavi Marka Murata rimski vazduh! Svaki osjećaj, svaki zanos, svaka čežnja, pa ono prezadovoljstvo rimskoga života, sve je to našlo izražaja u nagomilanijem skicama, nacrtima, profilima, studijama. Kako drugi kazuju riječima svoje osjećaje, tako Murat slika sve što misli. I tu te zapanjuje ona svestranost njegovoga slikarskoga talenta. Nebrojene pejzaže našijeh šetnjâ a u njima sva tiha melanholija crnijeh čempresa, plavetnijeh agava, rasplamtjelijeh hridi i zlatnijeh kitâ procvale kapinike. Pa koliki nijemi, duboki bol u ertanju našega neba i našijeh tipâ, koliko čežnuća da ti dragi profili našega kraja ostanu uvijek isti, netaknuti, naši! —

A kad si se nauživao te pregršti duhovitijeh slikarskijeh crtica, onda odahni i obrni se. Na bijeloj „klačinari“ župničkoga mira vise tri velike slike. *Elegija* — *Proleće* — i *čertva u Konavlima*. Sve tri će biti izložene Beogradskoj i Bečkoj publici, pa za to ne ću da otkrivam slikarske tajne ra-

doznalijem čitaocima, ali jedno ću vam kazati, da je svaka slika na po se, a sve ukupno pravi *crescendo* umjetničkoga razvoja. Muratov talenat, koji je katkad i odviše zaokupljen i spućen svojom vanrednom književnom vaspitanošću, te mu s toga nestaje često daha u poletu i prirodnosti (Ursprünglichkeit) u izvedbi, kô da se pod žarkijem utiscima Rimskoga boravka oslobodio svojih spona, te krenuo sigurnijem i čvrstijem krokom prema svome idealu. A taj je ideal baš i samo njegov. Jer koliko je u Bukovca a još više u Medovića maestrija modernijeh eklektičara, toliko se u Murata sve to više učvršćuje jedna osobita, vlastita, s nikijem drugijem nezamjenjiva umjetnička individualnost. A to je dan danas, kao i na vijeke, *glavna i jedina* vrlina pravijeh slikara. I originalna i zamamna ženska pojava u *Elegiji*, koja prolazi puna dubokijeh misli kroz arhaični zapad idealne okolice, — i mladenački par golišavijeh tjelesâ u predvečerju borovitoga zaliva, — i žarki posmjeh bijele konavočke sa blistavijem srpom posred zlatnoga klasja — sve je to izišlo iz Muratovijeh snova i iz njegove nervozne, fine ruke. Ako ga i velika publika ne odabere svojim ljubimcem, biće uvijek šaka vaspitaniyeh modernijeh ljudi, koji će se pred ovijem slikama zaustavit, pa će se povratit, pak će mislit i mislit kô pred rijetkijem, dragocjenijem slovima jezika, što samo umnici shvataju i uživaju.

Od rafinovane, ultra moderne eskuzivnosti Muratovijeh slikâ, koja razlika i koji skok do trećega Dubrovčanina *Celestina Medovića!* Ovaj zaokupljen svojim nutarnjim sankom bježi od bučne javnosti; zazire od svijeta i popularnijeh uspjeha kô da se boji da mu ko ne otkrije tajni bol njegove sjetne Muze, — ovaj sa vrhunca kamenite Kune baca u svijet bučne apoteoze ljudskijeh boraba, mučeničke poze iskrvavljenijeh i izmrevarenijeh tjelesa, poznate ekstaze Asiškijeh stigmatâ — i eto nâ, svak ga razumije i svak mu pljeska. Gdje se finoća Bukovčevog ukusa i neodoljivi čar njegovijeh šara zaustavlja, — tu Medović nastavlja odlučnijim kretom, jednostavnijom tehnikom i popularnijim načinom. Ako je Bukovac sveg i u svakom duhoviti i elegantni Francuz, — Medović ostaje kako uvijek sljedbenik one stare solidne talijanske škole, koja se razvila u sjeni Gvido-Renijevijeh i Correggiovijeh euritmičkijeh

kompozicijâ. Govorili estetičari što im drago, publika je za tu široku razumljivu, malko banalnu umjetnost, kao što će uvijek voljeti *Trovatora* i *Travijatu* nego li *Tristana* i *Parsifala*. — Za danas megjutijem dosta; — a kad nam ostane vremena svrnućemo se opet i nešto po tanje na tu trijadu dubrovačkih umjetnikâ. Koliko uživamo da im se ime časno i štovano po brackome i stranome svijetu širi, pa kako s ponosom i s nekom sjetnom radosti na njih gledamo kô na jedine Dubrovčane, koji hrleći k cijelji života drže neugašenu svetu zublju ideala, što im mrtvi veliki pregji tisnuše u ruku, e da se ne reče da „novi“ Dubrovnik ne zna nego kupovat, prodavat i „činit konte“ — tako ćemo pokušati da ih u brzom letu njihove mlade sreće uhvatimo za skut, zaustavimo, pa prisilimo da obrnu za čas glavu i da se zagledaju nešto dulje u dragu sjen raskrunjenoga grada. Jer dok mu u slobodi i slavi sve umjetnosti okruniše glavu, — treba da ta nova grančica sa staroga hreka okruni ploču mrtve slobode. O velikome im zadatku, što ih u Dubrovniku čeka, i što Dubrovnik od njih zahtjeva, prozborićemo u idućemu broju.

Džono.

Dubrovačka Epigrafijska.

U Gružu ispod maklena ukraj vode i puta pokraj mora, pred Krstom (Crkvom) i Manastirom Dominikanskijem na jednoj ploči povrh sjedala ovaj je natpis:

Uslon, vrutak, put, sjen mila,
Val, Krst ovd i svet stan biva;
Gojni odihaj duha i tîla
Počini ovd i použivaj'.

1855.

Kažu da je ove stihove napravio pokojni malobraćanin
Paćifik Radelević. S.

Двије сузе

црница

»Каж ми тајну која лежи у твом оку, тајну која влада твојом душом! Прошло је много, много година да те нијесам видио, па ипак, у најодушевљенијим полетима моје маште, у разновреном уживању свакодневног свјетског миља, у вртлогу најбурније страсти, ја те ни за часак нијесам заборавио. Сјећаш ли се наше прошлости, наше историје? У нашем првом погледу лежала је сва висина и сва трагика наше будућности, и осјетили смо је онијем истинском с којим се смрт осјећа. Кад сам први пут с тобом говорио нијесам ти набрајао оне обичне фразе које се у романима читају, или у друштву чују, већ сам се с тобом разговарао као да се од искона дана познајемо. Сјећам се добро, говорили смо чак о оној крезубој, старој постоларевој удовици која становаше поред уласка у твој стан, њој си ти, милостива и племенита, увијек милостињу дијелила. Наше се душе бијаху тако сплеле да ријечи често постајашу излишне! Сјећаш ли се кад си ми и кад сам ти одговарао на питања која постављасмо једино у мисли? Чак су и наши коради као у неком договору били... Слободни духом, онда као и сада нијесмо чезнули за црквом, а ипак жеља нас је непрестано вукла и... ској Госпи, гдје смо у багренову засјенку крили своју љубав од сјајне мјесечине, слушали чудновате вечерње крике који од вјекова разлијегају се мукло околу зидина древног манастира и упирали сјетни поглед каштеланском заливу, куда пловљаху сад амо сад тамо малене рибарске лађе, са којијех одјекиваше сјетно-невесела мриарска пјесма на сребрном тихом мору!.. Сјећаш ли се?... али зашто да изазивам ове успомене, сјајне као сунце, кад знадем да ће ти их стварност живота такијем јадом и чемером зачинити, да ћеш, можда, проклињати себе и мене? У осталом, зар и онако нијесмо проклети? Ти живећи са човјеком кога не љубиш, ја утапајући своје болове у свјетском вртлогу и тражећи нешто што ми се чинило да може бити више од тебе... као да нијесам знао да је суштина мога жи-

вота љубав, и то љубав само за те! Како се све то могло догодити?!?

Са свима високијем наукама, ја се чудим што сам још кадар да ти напишем и ово неколико редака, док ме пријатељи увјеравају, да је моја будућност — књижевност... ваљада због тога што у нашој књижевности ни перо умочити не смијемо, ако не наричемо? — Али, што ме се тиче књижевност и нечији назори? Ти ме се сама тичеш и нико други! И ако си за ме мртва, ја не могу да посумњам ни тренутно да ћеш кренути а да се не видимо. Знам да ће нам обојници бити тешко, али тако мора да буде: Ја те сутра у вече у осам сахата чекам код п... ске Госпе*.

* * *

Кад госпођа ... прочита по прилици стоти пут у животу ово писмо без наслова и потписа, тури га брижно у шкрабију поред наслоњаче, па којој сјеђаше, извади малени црни оквир, испод ког се једва разабираше слика сухоњавог, црномањастог човјека, па сузнијем очима стаде да посматра блиједо изиурено лице покојног Павла.

Њезине се мисли по стоти пут вратише п... свој Госпи, оне ледене фебруарске вечери, кад бијаше дошла да се поздрави с њиме. Цича зима бијаше на пољу, а блиједа госпа гледаше са ужасом и зазором саму себе, како огрнута дугим зимским кожухом, ступаше посрћући црној укоченој сјенци покојног Павла. Како јој и сада, послје десет година, његов дубоки проницави поглед ронијаше у душу!...

»Видиш, како је овдје ледено и пусто... — бијаше јој рекао, кад му узбуђење донести да проговори — « бојиш ли се у овој самоћи?»

Она бијаше упрла очи мору, па небу, па њему, па му једва примјетно одговори:

»Не, кад си ти са мном, не бојим се никога«. — »Па добро, бјежимо дакле!« — бијаше рекао он, задахнувши је својијем врелијем дахом. Покојни Павле имађаше лијено имање, док она скапаваше скоро од глади; али, поред њезине брачне дужности, њезина дјеца бијаху на омету... »па, повести ћемо их са собом« — дода Павле — »тебе ради бићу им њежнији отац него прави!« И скоро, сапета заносом и љубави,

блиједа госпа шћаше тренутно да пристане на тај предлог, кад се догоди нешто необично. Као у старијем приповијеткама које јој он још као гимназијалац шиљаше, пришуља се до њих — чињаше се барем на први поглед тако — неко необично створење, цвокочући од невоље и студени и вапећи као очајник: »У име божије! У име божије!...« Млада се госпа трже и поблиједи као платно, док се Павле, немилостиво изненађен и дирнут, најприје расрди па онда забезекну. — »А што ти радиш овдје?« — запита дрхтавијем гласом, приближујући се несретнику и вукући за собом блиједу госпу.

»У име божије! У име божије!« — пренемагаше се чупави човуљак, стршећи као змија — »молим се богу за моју покојну мајку; она нема мира на ономе свијету, па ме непрестано зове!« Блиједа госпа претрну још једном. »А гле« — ускликну Павле, посматрајући још боље човуљка, ког си сад врло добро у свој голотињи и невољи могао видјети — »то је сугранути Иве, који се увијек окуда по П... скита... Хајде, склопи се од студени и покријени се; ево ти« — и тури му у руку неколико сребрна новца. »У име божије! У име божије!« — опираше просјак, примајући натегом и најравнодушније новац — »нијесам ја сугранут, као што људи кажу... Сви ме прогоне и кажу да лажем кад кажем да се састајем с мојом покојном мајком; а ипак, она ме увијек зове, особито кад превали ура ноћи и кад море бјјесни. Та зар не познате у п...ској цркви ону лађу која виси изнад великог олтара? Ону је њезин други син, мој брат, даровао цркви кад се спасао, па се послјје онет утопио, заједно са оним капетаном, знате...«

Лик луђака бијаше страпан: његова чупава глава, ниско борасто чело, рехава запуштена брада и голишаве, руђаве прси дронцима прекривене даваху му више звијерску него чо-вјечју прилику. Али његов поглед, и ако сатрвен болести и биједом, имађаше нешто недољиво — привлачиво. Млада госпа, сва у страху, шанташе Павлу: »Ето видиш, на што смо набасали? Сад сам тако потресена, да треба да ме пратиш барем до града!« Луђак блену, па прихвати: »Бог с тобом, нек те он прати, а не као моју покојну мајку — онај капетан... Док јој он памет не попи, све је у нашој кући пје-

вало!... На једном дође он, с некаквијем краснијем бродом чак из Индије... кажу да је давно љубио моју мајку, а и она њега. Отпловише заједно. Отац нас стаде тући, наша се кућа расу. Дође јој онај други син, мој брат, из далеког свијета, забразди у нашу кућу, остави онај брод у цркви... па, ни то не поможе... он се утопи... Ми се једнога дана, бива ја и онај мој брат, потукосмо... Испребијао ме грдно по глави, и од онда кажу да сам луд. А зашто? За то што ме покојна мајка увијек зове, а ја немам откле мисе да плаћам за покој њезине душе!... Хвала, господине — надовеза за тијем — овај ћу новац да приложим сутра овдје у п...ску цркву; а ти, госпођо, нек те Бог прати!« — Послије овијех ријечи стаде опет да стрши као змија, изгубивши се иза бјегрена, цвокоћући непрестано и мрмљајући неразговетне ријечи.

»Сирота Иве — отпоче Павле — а ипак, у граду тврде да је некада био имућан... али, ти си блиједа као смрт; што ти је?« — Млада госпа бијаше занијемила; она се сјећаше како јој је отац једном приповиједао сву Ивину историју и надовезао: »Ето како синови испаштају родитељске грјехе; тога је рођена мајка лудилом даровала!«

Ма колико Павле покушаваше да је разоноди, све му остаде узалуд. А ипак то је било њихово задње рочиште!

»Па, кажи ми барем ријеч, дај ми барем сјенку наде!...« — преклињаше Павле кад већ у близини града увидје да му се је растати са блиједом господом.

Пренесена у царство духова, она га на једном очајнички загрли и пољуби, као никада у животу, па се истрже као вјеверица из његова загрљаја, ломећи се бјесомучно преко градскијех улица, као да је луда.

Сутра дан крену, да се никада више не врати.

И блиједа госпа пребираше даље своје успомене, преврћући у рукама застарјелу излизану слику. Она се бијаше вратила своме мужу у оном расположењу духа, које је обично сужњима, кад се послје два-три сахата недјељног одмора, у природи и на сунцу, враћају опет свом очајничком послу, који им је доживотно намијењен. Каквим је весељем бијаху дочекала дјеца... док јој муж брижно говораше: »Чини ми се да

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

си слабија него кад си кренула, али, природно је: свагдје је поћи, али је својој кући доћи! ..» Дуго и дуго настављаше она тешку и напорну борбу под домаћим кровом; мајчино предање према дједи и све то жешћу и немилују одвратност према мужу. Колико пута нехтјеше да се лати пера и да га позове?... али у сваком часу кад би тако што наумила, приказиваше јој се пред духовне очи слика сугранутог Иве и онај брод у п...ској цркви, у коме се нај последије изгубио брат Ивин те се враћаше спет дједи, снивајући само о њиховој будућности. Блиједа се госпа на једном трже, кад се сјети једног теткиног писма, које јој стиже двије године последије састанка и растанка са Павлом. Положи слику у шкрабицу, извади писмо и стаде да га чита:.... »Између осталог« — достављаше тетка — »још ћу да ти јавим једну новост, која ће те, можда, занимати. Павле X, знаш, она твоја прва љубав, умро је ту скоро. Свијет булазни да сте се састајали док си овдје била, што ја нипошто не вјерујем. Али, порећи се не може да се је последије твога одласка знатно промијенио. Трчао је у Трст и у Беч свакога часа и синао новце као да је побијеснио! Нај последије, најмио је стап на М. и довео са собом некакву накарду из Трста, која га је у задње вријеме непрестано нагонила да је вјенча. Он је обдан тукао, док је по поћи пио, али тако немло да су га скоро сваке поћи кући носили. И дјеца по С. приповиједају, како се састајао, али само обноћ, са сугранутим Ивом, с којим је непрестано на П.... ишао, и коме је, само слушај на се чуди, завјештао пет стотина форината. На смртном часу наредио је да га закопају код п....ске Госпе. Ја сам ти увијек говорила, је ли? да он није за те, а сад, кад сва ова чуда чујеш, и сама ћеш се увјерити да сам ти и онда као и сада добро жељела!«

... »И онда као и сада плитка била!« — надовеза блиједа госпа, бришући двије вреле сузе.

У Бечу, августа 1902.

Крк.

Književni prikazi.

— — —

I.

„Kosovo“, epopeja o boju na Kosovom polju

napisao

Nikola Đorić.

Poznato je cijelom obrazovanom svijetu, da srpski narod ima divne narodne pjesme, koje se po lepoti mogu mjeriti s Omirovijem. U njima se ogleda duša Srbinova, njegov život i običaji. One su mu istorija: one su mu sačuvala narodni duh; one su ga u teškom ropstvu uvijek tješile, sokolile i otkrivale mu obzorje vedrijih dana, dana slobode.

Uzô deda svog unuka

Metnu ga na krilo,

Pa uz gusle pevao mu

Što je negda bilo...

To dosta bješe, da Srpkinja rodi Karadorde, Miloše i crnogorske junake, da Srbi počine čudesa; da se dijelom oslobode i da stvore i organizuju dvije države, u koje Srbin ponosom i pouzdaćem gleda.

Ali pored velikog obilja narodnijeh pjesama, kakve nema nijedan drugi narod, nije se rodio pjesnik, te bi nanizao u derdan to drobno biserje, i dao Srbinu i ostalom kulturnom svijetu veličanstven narodni epos poput „Ilijade“ Omirove.

Istina, pisalo se, raspravljalo o tome, pa čak i kušalo; ali bez uspjeha. Taj teški i ogromni posao tražio je jaku silu, izvrsna poznavaca naroda i njegove poezije, a u prvom redu Bogom nadarena, genijalna pjesnika.

S toga i oglas, kojijem je pjesnik Đorić objavio svoje „Kosovo“, prenu luđe od knjige i oživi nadu, da će Srbin dobiti željeni epos narodni; s druge strane pak obuže i strah, hoće li pjesnik dati ono što tražimo, hoće li stvoriti spjev, koji bi dostojno opjevao prošlost Srbinovu; hoće li dati djelo, te bi se mjerilo sa stranijem djelima te vrsti. Naše je skromno mišljenje, da je pjesnik prilično uspio u ovom teškom poslu. No mi ne ćemo da djelo kritikujemo. Toga će se posla latiti koje vještije pero, kad cijelo djelo izade na svjetlost. Nama je samo

zadaća, da po ovome prvome dijelu malo popabirčimo, da ga, koliko je moguće, prikažemo čitaocima našeg „Srđa“.

Dakle. Djelo se bavi, kako i sam naslov kaže, kosovskom katastrofom, kao najznamenitijim, najsudbonosnijim i najopjevanijim događajem iz srpske prošlosti.

Izbor je dakle vrlo zgodan. Pjesnik je uzeo da pjeva ono, što Srbin ne smije da zaboravi; uzeo je da pjeva veliki epos, srpsku „Ilijadu“ i da je preda srpskoj omladini kao spomenicu prošle slave, kao objavljenje srećnijih vremena.

Ovakav predmet, ozbiljan *par excellence*, traži i stih ozbiljan, dostojanstven kao što je to klasički heksametar. S toga se je i pjesnik Đorić mašio stiha, koji je nalik na heksametar. Ali, i ako je ovaj stih zvučan, i ako se je u njemu pjesnik pokazao pravijem vještakom, opet, mislimo, da bi bio vrlo zvučniji, da je pravi klasički heksametar.

Što se jezika tiče, pjesnik je izvrstan poznavalac srpskoga jezika, tako da „Kosovo“ možemo smatrati pravijem izvorom njegova bogatstva i lepote. Rima je takođe pravilna; naglas je pored malo izuzetaka tačan. A to služi na čast gosp. Đoriću, a za lekciju mladijem pjesnicima, koji na to malo paze!

To bi bilo što se tiče tehničke strane djela. A sad da se osvrnemo na njegovu strukturu i elemente.

„Kosovo“ je spjevano po kalupu Omirovog epa sa osobitijem obzirom na narodnu poeziju srpsku. Tu su karakteri srpskih i turskih junaka vješto, živo oertani; tu su vam krasni opisi odijela i oružja; vješto prikazani megdani, pa opis igara narodnijeh, kao bacanje kamena s ramena, trka i dr., zatijem krasno slikaće pehara, iz kojeg car Lazar toči vino, pa katalog srpskih i obližnjih slovenskih vojsaka, te idu u pomoć caru, pak divna epizoda o zarobljenoj Prehvali i junakići Vojslavi. No najlepše što je u ovome spjevu, to je silazak Kralevića Marka u podzemni svijet, kamo ide, da pita, zašto ne može u boj na Kosovo.

Mnogo se je pjesnikâ bavilo podzemnijem svijetom od Omira pa unaprijed. U nas Strahinić u svome klasičkom „Objavljenju“. Ali se pjesnik „Kosova“ u tome od svijeh razlikuje, što on pjeva o podzemnom svijetu sasvijem po narodnom pričađu; upotrijebio je narodnu priču „o Usudu“.

Ovom prilikom moramo istaći, da se je Dorić kroz sve ovo 12 pjesama strogo držao narodne pjesme i predaje. A to je jedna od najljepšijih vrlinâ, koju može imati pjesnik srpskog nar. eposa i jedan od prvijeh uslova za njegovu popularnost.

Radi lijepijeh osobina ovog prvog dijela kosovske epopeje, želimo pjesniku, da je sretno dovrši; pa i ako ne bude uspio, da nam dade srpsku „Ilijadu“, ipak će u istoriji srpske književnosti ime Dorićevo biti zabilježeno kao pravog, talentiranog preteče srpskog Omira. U toliko će njegovo lijepo djelo popuniti prazninu, koja je u našoj literaturi grdno zjâla.

Još nešto! Pjesnik je u ovo 12 pjesama proslavio više ili mañe sve srpske krajeve, kao Bosnu, Crnu Goru, Šumadiju i dr., samo Dubrovnik nije! Za sada ga još ne možemo osuditi, jer djelo nije svršeno; ali unaprijed neka mu je to na dušu. Tâ, Dubrovnik je zaslužio sa svojom sjajnom prošlošću, da bude proslavljen u srpskom nar. eposu kao što je „Kosovo“. To je potrebno baš danas, kad mu se poriče njegov srpski karakter i nasilno hoće, da se udomaći u n tuda ideja, koja nema oslonu u njegovoj prošlosti, kao što je sjajno dokazano; a ni u sadašnjosti, jer su svi živi veliki Dubrovčani jednako vjerni srpskoj misli i tradicijama slavnoga grada.

U. Trojanović.

G. Marko Car u svojoj kritičko-biografskoj studiji o Jovanu Sundečiću (v. današnju bibliografiju u „Srdu“) bavio se je na dugo i široko o radu i životu Sundečićevu, i, čini se, pogodio je u mnogo čem pravu žicu, ali nečemu nije dao pravoga razjašñeñâ, a nešto je i propustio.

Odma iz početka svoje studije kaže da o Sundečiću gotovo i nema podataka osim „jedne biografije prof. Luke Zore u Dubrovačkom *Slovincu* g. 1879 (u kojoj je vrlo malo kritike).“ Naj prije napomenut je da ono u *Slovincu* nije bila *biografija*, nego članak *književnost* uz sliku Sundečićevu, jer biografija se tek može napisati, kad nestane onoga, o komu se piše. A to je i naravno, jer istom tad prestanu obziri, udunu se strasti, a cijelo gradivo imamo pred sobom.

Jednu slabu stranu Sundečićevu nalazi pisac u uzanom horizontu nazorâ i idejâ njegovijeh, ali ne kaže do šta je to. Regbi da je to do neučenosti ili boje do nedoučenosti Sundečićeve. Klasična riznica rimska i latinska, pa némačka i francéška, nijesu mu bile otvorene, nego preko kakvog prijevoda, a prijevodi su sunce za oblakom.

Nadale pisac pribraja Sundečiću neku „postojanost u društvenoj i moralnoj tendenciji njegovijeh pjesama.“ Istina, hvale vrijedan bio je Sundečić radi postojanosti n. p. u ljubavi i zanosu prama domovini i plemenu svomu, pa i onda kad je s ravnodušnosti, dapače s nemara narodnijeh slobodnijeh faktora ostao tužan na ejedilu u naj većoj svojoj bijedi. U tomu je bio krepostan Sundečić, ali tjih primjerâ ima izobila i u drugijeh naroda; no vazda i u svemu nije bilo u néga prave postojanosti, nego je to bilo prije zastojañe, dapače kad i kad i tvrdokornost. Postojanost je krepost, zastojañe nemar a tvrdokornost porok. Sundečić nije trpio kritike svome radu, a kamo li prigovora.

Čudi se pisac da je Srbadija bila ravnodušna prama pjesniku, a bistro je da samo oni pjesnici ugadaju, koji idu uz narod i njegove evolucije. A to Sundečić nije radio; za to je imao i priznañia od Hrvatâ. Istom kad se svome plemenu priklonio, tad ga je i ono sreću privilo. No dok je trajala trzavica između néga i njegova plemena, Sundečić je obogatio našu kñigu novom granom, koja nije na odmet, jer *Archilochum rabies proprio armavit iambo*; a to g. Car nije ni spomenuo, a imao je tome primjerâ i u „Srdu“. *Lutina* bila je mana u Sundečićevoj čudi, što potječe svakako od slaba odgoja, jer može bit čovjek i naučan, no ipak malo odgojen, kad nauku nije primijenio na sebe; ali je ipak ta lutina rodila u Sundečićâ dobrijem plodom.

Tako isto druga mana Sundečićeva bila je *taština*, porok ne posve rijedak kod nas; i ta se obično razbusi od nedostatka odgoja, jer gdje je prave luekote, ugladenosti i pitomine, tu taštine nema. Zaludu je taštinu ogrtati *ponositošću*. Ova poštoña može bit prirodna ili stečena, ali nije nigda mana; a taština je mana, jer je praznina, a to i znači. Velika je razlika između lava i koña s prirodne lepote, i vrãne okićene pauno-

vijem perejm. Velika je razlika između matere, koja se ponosi svojim porodom, i žene koja se tašta ogleda na svoje naprave.

U kritično-biografskoj studiji o Sundečiću nije imalo izostati ni uređivanje Crnogorskog „Orlića“; a nikako pak ugovor poštarsko-telegrafski Crnogore s Austrijom, i ona druga znamenita Crnogorska ugodba sa svetom Stolicom o Crnogorskim katolicima i Barskoj arhiepiskopiji, jer to su dva glavna posla što je Sundečić srećno ovršio kao tajnik Crnogorskog Gospodara.

U ostalom Careva je kritika iserpna i učena, a jezik mu teče i udešen je. Istina, ima u jeziku koja *disonanca*, kako bi blagi presudnik kazao; ali bolje je to nazvati pravijem imenom, biva *stonaturom*, jer n. p. *izdenuti* je kako pest u oči.¹⁾

I mnoge tuđe riječi pored našega jezičnoga bogastva krnje lepotu Careva pisaña; također i česti učeni navodi pored naših divnijih poslovića i zgodnijih aforizama iz našijeh pisaca slabe samostalnost narodnoga života. Ipak Careva je radna dobra i mi je preporučamo našem čitalačkomu svijetu; ta Marko je Car jedan od najvrijednijih i najspremnijih između našijeh književnijeh kritičarâ.

L. Z.

¹⁾ Ma da je riječ zabilježena u Vuka, grdna je. Taj je infinitiv anorganska forma od prezenta *izdenem* (za *izženem* od *izgnati*). Vuk je čuo i tu formu u puku, pa je pobiježio. Akademijски rječnik ubraja ovu formu u greške.

Н а т п и с

Г. Ант. Казначић шаље нам овај натпис свога оца писан ћирилицом, те је био одређен за Груж, гдје је онај други изнесен на образу 736 овога броја.

За Груж

На сједилишту пред црквом св. Крста.

Под јабланом, покрај мора,

Близу цркве, близу вира,

Ето тјелу блага одмора,

Ево души рајског мира.

Др. П. А. Казначић.

Dokturu Niku Lepešu

prijateljski pozdrav.

(priopćio g. Ant. Kaznačić sin pišćev).

Prosuo se glas u gradu,
Da si isprobio djevu mladu
Na Cavtatu,¹⁾ i da 'e sila
Ženska i tebe ujarmila.

Tvoja hrabrost bi zamani
Opirat se nima lani,
Kad su tužne u Kazinu²⁾
Kazale ti голу škinu³⁾,
I za s tobom polku igrati
Puštale se remućati⁴⁾
Kako lišće, od sjevera
Kad ga gorki⁵⁾ vihar tjera.
Ledeniji od mramora,
Što pol'jeva val od mora,
Oštri'i neg' jež kosmurati
Umio si zdravo ostati.

Sad Cavtajke⁶⁾ na zavjete
Tebe smuču, jadni zete,
I Vlahaína⁷⁾ tebi vari
U tri lonca devet stvari,
Da te ne bi djeva mila
Sa udice izgubila.
Jur Ahile tako davni,
S motovilâ, junak slavni
Zaboraviv Troju i Grke
Osramoti bradu i brke.

¹⁾ Mjesto na jugu Dubrovnika, gdje je bio stari Epidavar.

²⁾ Kazin (Casino) bilo je gospodsko društvo, gdje su bile zabave.

³⁾ Od talij. *schiena* = pleća.

⁴⁾ Od talij. *rimorchiare* = potezati za sobom.

⁵⁾ Isto kô *strašni*.

⁶⁾ Ženske iz Cavtata.

⁷⁾ Hercegovka, bajalica.

Eto opet sveti Luka⁸⁾
Upitomi jednog vuka,
I ženidbe svetotajstvo
Dobi, Niko, tv⁹⁾ lukavstvo.
Hodi k nama, dosta 'e veće
Tvê bečarske grešne sreće.
Hodi... kušaj... slast se javlja
Što ženidba tebi spravla.
Tu se nazbil, tu se krije
Vrutak prave pojezije;
Tu ćeš stoprv razumjeti
Svu mužiku Donizeti,¹⁰⁾
I zapjevat moć u vr'jeme:
„*Ahi! più in terra non v'ha speme.*“¹¹⁾
Tad će djeca tebe iz kole¹²⁾
Učit *diesis* i *bemole*;
Moć' ćeš ženam tad bez štete
Elizira¹³⁾ proć *duete*,¹⁴⁾
I razumjet r'ječi prija:
„*Ne sai più dell' arte mia.*“¹⁵⁾

Dubrovnik na 5/7 1857.

Dr. Ivan August Kaznačić.

⁸⁾ Bratstvo sv. Luke oženijenih.

⁹⁾ Pokraćeno za *tvoje*.

¹⁰⁾ Lepš je bio muzičar i pjevač.

¹¹⁾ *Jaoh! na zemlji nema veće nade.*

¹²⁾ *Kole* je dragahni stupanj *kolijevke*.

¹³⁾ Opera *Elisir d'amore*.

¹⁴⁾ Od tal. *duetto* = dvopjev.

¹⁵⁾ *Znaš veće od moje umjetnosti.*

Билеške.

Мезар у Фатници.

Фатница је село у котару (срезу) Билећком, у Херцеговини. У томе селу има један мезар (мухамедански гроб). Мухамеданци, кад се моле Богу окрећу се Крбли (југоистоку), па тако окренути и конају се. Они мјесто крета побију чело главе и подно нога два башлука. Чело главе башлук је направљен са турбаном а подно нога направљен је на начин пирамиде. Осим тога они имају вјерски обичај, да се у мезар једна особа уконати може, при томе изузимајући велике потребе. Натписи на башлуцима писали су се а и данас се пишу турски и на турском језику; али и данас се један башлук налази у Фатници као изузетак и велика ријеткост, на коме је натпис старом босанчицом на српском језику написан.

У Фатници, са сјеверне стране цесте, близу кућа госп. Јована Ђ. Попаре, налази се један харем (мухамеданско гробље) и у томе харему један мезар, који је каменом оутрачен (оквирен) а дугачак је 3-10 мет. На томе мезару башлук што је чело главе испод турбана сломљен је, а на оном башлуку што стоји подно нога налази се овај натпис:

С С А Е * Н

У пријеводу:

С К Е Н Ђ Е Р

Овдје лежи Скендер

По причању госп. Јована Ђукова Попаре, из Фатнице, о томе мезару дознао сам ово:

У фатници и дан данас прича се, још кад су Турци од Срба освојили Херцеговину (1482 г.), још тада у Фатници била је једна српска православна породица, која се је по презимену прозивала Мијач-и; и њих бијаху три брата, на име: Једноме бијаше име Петар, другоме Голуб а трећи бијаше кулатасте (плаво-лугасте) длаке, те су га по томе и били прозвали Кулом.

По паду Херцеговине под Турке многи су се Срби и потурчили, па тако се и два брата Мијача, на име Петар и Голуб, потурчише а Куле остаде у својој православној вјери.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Од Петра своје поријекло воде Первани, од којих и данас у истој селу има 11 кућа; они су мухамеданске вјере.

Од Голуба своје поријекло воде Голубићи, њих имају 2 куће, који станују у вароши Стоцу, они су мухамеданске вјере.

Од Куле своје поријекло воде Кулаши. Они и до данас остадоше у православној вјери и славе своје крсно име Шепањ-дан. Њих има у томе селу 2 куће; у Бјеланима 1 кућа; неки се од исте породице одселише у Невесињски а неки у Мостарски котар а један се је одселио у Приу Гору за вријеме устанка Николе Вујовића из Засаде и Николе Милошевића из Давидовића, кот. Билећкога 1882 г., коју годину про зваше лоповском а усташе лоповима.

У народу се прича, да је онај мезар Петрова сина, кога су звали Хасаном, а по натпису се види, да му је било име Скендер.

Толико о тој ријеткој старини из кршне Херцеговине.

Прибиљежио:

— шетар

*

Nešto o Đorđićevoj „Dervišijadi“.

Malo vremena natrag namjera nas namjerila na jedan prijepis (na neki način zbornik) pjesama, po svoj prilici, posljednjega velikana srpske književnosti u Dubrovniku, Ine Đorđića. Sudeći po nekom starom zapisku¹⁾ u učenoga gosp. Vice Adamovića, taj je prijepis prede bio vrijednoga sabirača dubrovačkih starina, Dum Miha Karamana²⁾. U rukopisu razma „Jozefa pravednoga“ i još nekijeh omañijeh pjesama, ima i čuveni biser vasejjele srpsko-dubrovačke poezije predašnjijeh vijekova, „Dervišijada“, Gundulićeva savremenika, Stijepa Đorđića Gimana. Pred nom je ova prilično interesantna bileška

„Ovu pjesan učini gospodar Stijepo Đorđić (Giorgi), kad brojaše dvadesti i osam godišta. U to doba, ne zna se s koje

¹⁾ Tu se kaže: „Učeni gospodin Dum Miho Karaman čuvala je neki rukopis, u kojem osim pjesme „Jozef pravedni“, uzdržao se još i epos „Dervišijada“, pred kojim se čitalo ovo: „Ovu pjesan učini etc.“.

²⁾ To, u nekoliko, potvrđuje i potpis „Dum M. C.“ ispod natpisa „Josefa pravednoga“.

prigode, bi vođen u tamnicu i prohodom čuo je rijeti od djevojčice vladike, kćeri kneževe: Tko je ovi Derviš? Ali on, za nom zatravljen, učini više te riječi ovu pjesan i na on malo bi mu dana vjerenica.“

Ovo je svjedočanstvo u rukopisu gospara Franatice di Sorgo: „Erravit P. F. Sebastianus Dolei in Fastis Litterariis n.º 249. quum auctorem hujusce poematis statuit Stephanum de Gozze, nam ex duobus antiquis MSS. constat, opus hoc elaboratum fuisse a praedicto Stephano de Georgiis.“

Ova potoña biješka, mislimo, riješava dojakošnu raspru o avktoru ove pjesme. Sadržina „Dervišijade“ u našem prijepisu malo se u koječemu razlikuje od Rešetareva izdaña u Srp. Kniž. Zadruzi, br. 15.; ali onijeh radi, te se ovijem stvarima bave, iznijećemo varijacije jedanak s biješkama iz rukopisa.

Stih 41 mjesto: sved ti   stoji: živa,
 „ 45   „   ali se opet   „   al' se opeta,
 „ 66   „   sužan   „   goli,

Stihovi 73—83 u našem su prijepisu prevučeni, a s desne je strane ova biješka: „Questi versi sono scandalosi ed osceni e perciò non sono da leggersi, ma si devono ommettere e scancellare“.

Stih 87	mjesto: moju	stoji: nu mù
„ 89	„ pokli hoć' me	„ er me hoć' ti,
„ 90	„ sharan	„ b'jedan,
„ 95	„ zac'jeć česa na me mrziš	„ da zašto me ti ne. ubiš?
„ 105	„ svem	„ sem,
„ 107	„ i beitim	„ i u beit,
„ 111	„ vala ću ti	„ vala ti ću,
„ 115	„ sem	„ ovem,
„ 116	„ mē tekije l'jepu zgradu	„ teću l'jepu moju zgradu,
„ 117	„ ja ću tebi	„ ja ti ću je,
„ 104	„ uhižen	„ pečalan,
„ 149	„ ukaž'	„ pokaž',
„ 153	„ uzumnožaj	„ uzumnoži,
„ 158	„ ja se tučem	„ svud se vučem,
„ 171	„ nu veći je	„ nu je veći,
„ 173-175	„ a ti neć' me da ozdraviš —	„ a ti nećeš da me ozdraviš —
	„ ja sam Dedo bolan derviš!	„ bolestan sam Dedo derviš!
„ 178	„ jadovnu	„ nevoľnu,
„ 187	„ zač	„ er,
„ 190	„ hukajuć ti	„ hukajući t',

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

<i>Stih 197-199 mjesto:</i> čemu taj plač, Dedo, tužiš <i>stoji:</i> zašto taj plač, Dedo, твориш?	
	ja sam Dedo nebog derviš! „ ja sam nebog Dedo derviš!
„ 203	dočim ga u greb ti zatvoriš — „ Dočijem ga ti u grob staviš —
„ 205	Ne, zvjereća od n'jednoga „ Nu zvjerčeta od n'jednoga,
„ 221	utažiš „ ostaviš
„ 226	gorkos od tvē „ gorkos tvoje,
„ 237	činim „ tvorim,
„ 241	razglaba „ rastapa,
„ 245	a ti se zlom „ a ti zlom se,
„ 255	gologlav „ golonog,
„ 258	urušen „ razgorjen,
„ 261	čutim „ čujem,
„ 270	žalostan „ žalostiv,
„ 271	nu „ i,
„ 275-277	tač ako me obeseliš — „ ako me tač obeseliš —
	nesretan sam Dedo derviš! „ ustapjen sam Dedo derviš!
„ 281	zač „ što,
„ 288	jedovit „ jedovan,
„ 289	da je „ budi,
„ 291	ka za ljubav hič ne haje „ ka! žaludu s tebe trudi,
„ 292	zato Dedo voju „ b'jesni Dedo, koga,
„ 293	dokle bolje ti promišliš — „ koga žalje da umoriš —
„ 295	za tebe „ za tobom

Najzad, iza same pjesme, stoji ova nepotpuna „pjesmica“, koju je po svoj prilici, kao posvetu, sastavio „Dervišijadin“ avktor; to bar svjedoči obličje ababce, po kome je i „Derv.“ spjevana: „Ovu Dervišijadu posla zajedno s ovom pjesmicom, koja slijedi, rečeni gospodar Stijepo Giorgi, rečenoj vladici djevojčici:

Ako uzdasi moji ognjeni,
 ako moje snze grozne,
 ako pogled moj ljuveni
 i ako r'ječi mē žalosne
 ne mogoše ognjenoga

svjedok biti plama moga;

O pril'jepa, kâ me smami,
 prošti' ove plačne glase,

upisane, jaoh, suzami,
 koje iz srea moga izlaze.

Daj im vjeru, neka vide
 oči tvoje mē beside.

One biće sv'jedok pravi
 od gorušta plama moga,

koji prži, koji travi

mene, vjerna slugu tvoga . . .“

Kako smo gore spomenuli, u ovom rukopisu okrom „Der-
višijade“ imaju još ove pjesme: „Jozef pravedni“ (1988 stihova),
„Pjesan prislatkomu Imenu Jezusovu“ (76 st.), „Isukrstova
prilika na zrealu ispisana“ (12), „Bog rođen“ (12), „Molitva
Jeremije proroka istomačena“ (88), „Pange lingua etc. istoma-
čeno“ (52), „Pjesan SS. Ambrozija i Avgustina, aliti Te Deum
istomačeno“ (80), „Pjesan B. Djevice Marije aliti Magnificat“
(32), „Pjesan Zakarije proroka aliti Benedictus“ (48), „Magi
Deo puero munera, epigrama“ latinski (3 distiha), italijanski
(6 stih.) i srpski (illyrice seu dalmaticae, 12 st.), „De doloribus
Mariae“ (23 distiha), „Nascita di un bambino (S. Stanislao
Kostka) destinato a regnare“ (latinski 2 dist., italijanski 4 stiha),
„San Luigi colla penitenza difende la sua innocenza (2 latin.
distiha, u ostalom list je na pola predrt). Za ovijem je neko
u novije doba prepisao Manzoniјevu „La Pentecoste“. Istom je
rukom napisana i „Offerta dell'agnello ad onore di Gesù“ (2 lat.
distiha), „A san Luigi“ (1 lat. dist.) i „Della morte“ (1 lat. dist.).
U rukopisu je sad „Dervišijada“, a za nom ove pjesme: „Go-
spodi na daleko“ (28), „Pjesan suproć nenavidniku“ (40),
„Kniга Leandrova izvadena iz erojida Ovidovijeh i prinesena
u slovinski jezik po Šimunu Dominka Zlatarića, epist. XVIII.“
(„Pripovijedaće od pjevaća“ u prozi i „poslanica“ 104 stiha).

Milo bi nam bilo, kad bi ovijem priloškom u nekoliko ko-
ristili nauci i jedanak podstakli omladinu, da što marljivije ispi-
tuje djela predašnjijeh pasova, koji sada vječnijem snom spa-
vaju pod razvalinama srpske Atine u prirodnom mavzoleju
između Mihajla i sv. Jakoba.

Pero.

Narodna izreka u Dubrovniku.

Bole je biti naj goremu mužu žena, nego naj bolemu bratu
sestra.

Kulturne vijesti.

U današnjem broju iznosimo sliku našega gospara Pera. Kako ga je svak rado vidio, kad nam jo tu skoro bio u Dubrovniku! Isti vazda: dobar, *simplik*¹⁾, skroman, a ipak na velikom glasu, u filologiji, glotici, pa uopće u znanosti i ukupnoj kulturi. Još iz rane mladosti mnogo je obećavao, kako u opisu njegove porodice kaže poznata Ida von Düringsfeld²⁾, i evo ćemo da to našijem čitaocima srpski iznesemo: „Sinu, Pijeru ili Peru, bilo je 17. godinā a bješe ponos Dubrovnika. Vrijedan matematičar³⁾, dobar Latinac i Grk, bješe još gotovo po sebi izučio franceski, engleski i nemački, i uprav tako da se tijekom jezicima mogao razgovarati. On je drugoga lijepo razumijevao za čudo; ne bi mu izbjeglo ni najmañe smjernañe na što, ni riječca na pola izgovorena ili šala samo mimogred umetnuta; tek odgovor nije baš bio u njegovoj naravi. Kad bi zapao na sijelo, grizao bi i ruke i kose, pa bi se i bećio, i iskazao bi svoje koliko skromno toliko izvorno mišleñe ispresjecanijem govorom. K tomu bio je uprav u duši dobar mladić, mater bi i psa a u prigodi i mačku zakidivao; niza stepenice ne bi išao kao što ljudi idu nego kao vihar bi sletio; gutao je knige, i prama svakome bješe uludan i skroman.“

Godinama se naš gospodar Pero usavršivao, i eto ga sad među naj prvijem našijem i stranijem učeañcima u Zagrebu kao nekakva rasudnika u prijepornijem učenijem pitañima, gdje radi na velikom djelu Akademijskoga rječnika i u ñemu otvara svoje široke orizonte. Pogodio je prof. *Leskien*, kad je u Zagrebu na jednoj gozbi napio Gosparu Peru u doba, kad je ovaj nastavio Daničićev rad. *Leskien* je kazao, da je velika grehota što je nestao *Daničić*, ali da je velika sreća što ga je naslijedio *Budmani*. — I tako je. *Budmani* sa svojom spremom podigao ugled Jugosl. Akademiji i ñezinom radu. To mu priznaje sav učeni svijet. S toga je naš Dubrovnik dićan, a na po se pak ñim se ponose Dubrovački Srbi, u koje se Gospar Pero svojim srdačnijem pristajañem ubraja i začiña ga. Pa ipak

¹⁾ Dubrovačka riječ prije zetaćizma od lat. *simplis* = prostodušan.

²⁾ v. Aus Dalmatien von Ida von Düringsfeld mit Anmerkungen vom Otto Freiherrn von Reinsberg-Düringsfeld (Dritter Band) Prag 1857 obr. 22.

³⁾ Čujemo da je izradio djelo visoke matematike i da će s njim brzo na vidjelo.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

taj naš zemljak, učenak Evropejskoga glasa, kojim bi se banila svaka i naj naprednija država, ostao je skromni gimn. profesor; ali je on za to po sebi velik, jer blista svojom samom vlastitom svjetlošću i služi samoj znanosti. Dugo nam još živio na korist nauke i znanosti, a na diku svoga jezika i naroda, i okitio što prije, kako što nam je obrekao, svojim zlatnijem perom listove našega domorodnoga Srda!

*

I francuska je vlada priznala našem učenaku g. V. d.ru *Bogišiću* njegove zasluge za znanost o proslavi njegova universitetskog jubileja i poklonila mu je jednu porculansku posudu iz Sevres-a. G. je Bogišić i dopisni član francuskoga Instituta. Radujemo se svečaru iz srea!

*

Srpski državni pitomac Miloš *Trivunac* iz Aleksinea u Srbiji izdržao nedavno na Universitatu u Minhenu *magna cum laude* doktorat iz romanske filologije kao glavne skupine, a engleske i nemačke filologije kao sporedne skupine. Tezu je izradio iz francuske literature za doba *preporoda*, a naslov joj je: „Guillaume Bude's De l' Institution du Prince“. Teza će mladoga doktora biti oštampana u nizu naučnijih radova iz oblasti romanske i engleske filologije, koji izlaze pod uredništvom dvaju profesora za take predmete. Ovo je prvi doktor modernijih jezika u Srba. M. Trivunac svršio je filozofsku fakultat Biogradske Velike Škole, pa je onda produžio nauke na Pariskoj i Minhenskoj Universitatu. Čestitamo mladom doktoru i srpskom narodu!

*

Preminuo je u Biogradu D.r *Ľubomir Nedić*, prof. Vel. Škole. I kao profesor Psihologije i Logike i kao književni kritičar pokojnik bio je na glasu zapremajućí jedno od najvidnijih mjesta u našoj književnosti, koja je njegovom smrću osjetila težak i jak udarac. Laka mu zemlja i pokoj duši!

Takoder je preminuo *Gavrilo Vitković*, jedan od najstarijih profesora srednjih školâ u Srbiji. Pokojni je Vitković bio i znamenit književni radnik, koji je naročito i marljivo prikupljao spomenike iz istorije Srba u Ugarskoj. Vječna mu pamet!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Izišao je u Amsterdamu olandeski prijevod „Balkanske Carice“ kńaza Nikole u velikoj 4.^{ti} Djelo je posvećeno ernogorskome Gospodaru pjesniku. Izdańe je uprav divotno po izradi sa svakog pogleda i donosi lijepo pogodenu sliku kńaza pjesnika, a štampano je samo u 50 egzemplara. Iz Nemačkoga prijevoda *Huga Marcka* preveo je na olandeski *Fr. Smit Kleine*.

Posveta glasi:

Z. K. Hoogheid Nicolaas I Vorst van Montenegro

a naslov je djelu:

de Balkan-Keizerin

Historisch Drama in drie Bedrijven

Amsterdam 1902.

*

Ruski jezik i kniževnost na Universitatu u Parizu počee se predavati od 1 Novembra o. g. a to po odluci savjeta Pariske Universitatu. Ova stvar simpatično se razlijege po francuskijem novinama. *Floreat, crescat!*

*

Visoko imenovanje. N. Kr. Visočanstvo Kńaz Nikola I. imenovao je našega glavnog saradnika g. prof. Luka Zoru nastavnikom N. Svj. Kńaževića Petra.

Ova velika čast, koja je zapala g. Zoru, čast je i ponos svijem nama Dubrovčanima, i mi pravom možemo danas da budemo oholi što je ugledna čovjeka iz naše sredine zapala ta čast.

Dubrovnik, onaj stari Dubrovnik, koji je kao sjajni meteor i blistava zubla razgonio tamu sa natmurenog obzora srpskog; onaj Dubrovnik vijeková i slave; Dubrovnik stari, današnji Panteon nijeme prošlosti i mrtve veličine, od vajakada je davao srpskijem dvorovima učiteļa i pomoćnika. Na dvorovima carskijem; n. p. Dušana, Uroša, Vladislava nalazili su se, da ne spomińemo sve Vito Bobali, Červa, Ivan Pucić; a Vukša Žore 1392-1399 bio je protovestijar (ministar za finance) bosanskog kralja Dabiše.

Iza ubitačne pogibije Dušanove carevine, žižak srpske slobode — koje se nikad Srbin odrekao nije i za koju niko nije više krvi prolio nego Srbin — i ako ne onijem blistavijem sjajem, a ono kao slabi odblesak i plameni suvarak tiňao je u junačkoj Crnoj Gori — Sparti srpskoj i slobodnom Dubrovniku — Ateni srpskoj. Onamo ispolinska borba i zveketi jatagana i hangara za pošledńu iskru slobode, koje niko nije dostojniji od Srbina — kako kaže veliki Kastelar — ovamo vile pjevačice sirote prognane, kako ih naš Medo zove — razgalivale su iznurenenu Srbinovu dušu...

U praskozorju minulog vijeka, kad je Sloboda „ures jedini ove Dubrave“ savila svoja laka krila nad sijedom glavom Dubrovnikova i odijelila se od svoga naj boľeg druga, da odleti tamo u zemľu Karadordevu — Dubrovnikova je svijeća dogarala... On je ipak, i onda davao srpskijem dvorovima svoju djecu za prosvjetitele srpske budućnosti. Uspavan vijekovima minule slave i vječnom pjesmom valovâ mutnog Jadrana, starac se pomladio i dao je srpskijem vladarskijem dvorovima za učitele i pomoćnike odlične svoje sinove Matiju Bana, Đaju, Meda, Milakovića, Bogišića, Vojnovića i sada Luka Zoru, ponosit da svoju djecu prinosi na oltar srpskoj veličini i budućnosti...

Bilo u veliki dobri čas!

K. S.

Библиографија.

Изашао је: Други одговор на критику и одговор М. Мијушковића од Тура Швадијера. (Види »Књижевни Лист« свеска VII. и VIII., свеска XI. и XII. од 1901. год.) Цетиње 1902.

Такођер је изишла радња Марка Цара »Јован Сундечић, критичко-биографска студија«, а то у Новом Саду (прештампано из љетониса матице српске) 1902.

Изашао је: Речник српског и немачког језика приредио професор А. М. Матић. Wörterbuch der serbischen und deutschen Sprache, I немачко-српски део. У Новом Саду, штампано и издање браће М. Поповића 1902. — Овај црпи рјечник у

малој 16-ни на 380 образа, увезан у лијепој црвеној корици од платна стоји само фор. 1.25 пч. (2 круне 50 пара) или три динара. Била је права потреба оваке књиге.

Izašla je sveska 31 i 32 *Male biblioteke*, broj XIII i XIV, 1902, od srpskih pisaca *Humoristikon*, sveska druga i treća. U Mostaru, izdanje i štampa izdavačke knjižarnice Pahera i Kišića, cijena 60 potura (80 para din.). Evo sadržaja: 1. Milovan Đ. Glišić: „Krv za krv“. 2. Stevan Sremac: „Politički mučenik“, 3. Dragomir M. Janković: „Kojim je povodom i po kojem osnovu osporeno g. Samuilu Faju biračko pravo.“ 4. Jefta Ugričić: „Iz stare korpe“; 5. Radoje M. Domanović; „Naša posla“; 6. Ilija Vukićević: „Strašan san“; S. H.: „Bal kod pukovnijskog krojača“; 8. O.: Pop Sanda“.

Narodna zagonetka

Igrala vila na poļu,
Da nije vile na poļu,
Bilo bi gore svakomu.

Odgonetka potone šarade:
Bio-grad.

Dopisi Srđevi: D.r Torkvato. Molimo Vas pošaljite ostatak Vaše radnje, pak ćemo šampat sve zajedno.

Errata-Corrige.

U potone broju na obr. 761 *Diu de Maurassant* popravi *Guy de Maupassant*.

U predašnem broju na obr. 680 redak 20, mjesto »Списак основа« читай »Показ градива«. Na istom obrazu, redak 28 mjesto »Списак« читай »Показ«.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Дао сам у штампу и до 15 августа биће готова

ИСТОРИЈА СРПСКОГА НАРОДА

од половине XV. столећа до Берлинскога Конгреса

ка ће изнијети до 23 штампана тзбака. Обухвата нову и најновију историју свију српских ети. У књизи је изложено и најтажније вријеме српске прошлости (доба робовања под османлима). Обрађена је пажња и културном стању Срба у XVI, XVII и XVIII вијеку. Пропраћен извор српског народа у XIX столећу до Берлинског Конгреса (1878), а нарочита је пажња дата развоју појединих установа.

Цјела књига израђена је оввијем распоредом:

Живот Срба у XVI. и XVII. столећу.

Срби у Угарској (1463—1529). — Писање Срба у земље под Угарском. — Змај Де-Бук Бранковић. — Деспоти Ђорђе и Јован, ти Ангелина. — Деспотица Јелена и Сте-Штиљановић. — Пад Београда (1521). — Јот Стеван Берислов. — Цар Јован Црни. Срби у Угарској после Запоље.

Срби у Далмацији. — Писавање Срба у маџију. — Услови и њихово четовање. — ловник у XVI и XVII столећу.

Црна Гора. — Црна Гора до владике Виона (1496—1685). — Црна Гора за вријеме ике Висарiona.

Срби под Турцима. — Срби за вријеме еће силе турске (1528—1557). — Обнова еће патријаршије. — Хајдучи и њихове чете. Опдање турске силе и српски устанци. — ада Беча. — Гроф Ђорђе Бранковић. — Пар-арх Арсеније III. Чариојевић и велика сео-— Јован Манастирлија.

Преглед културног стања у XVI и XVII већу.

Срби у Угарској. — Опште културно ста-— Црквени живот и просвјета. — Еко-ско стање. — Домаће уређење.

Срби у Далмацији. — Дубровник.

Срби у Црној Гори. — Племенско уређење емена, братства, крвна осветла.

Срби под Турцима. — Спахије и спахи-и. — Судство и полиција. — Становништво рпским земљама за владе Турака (Срби муз-манли, Срби хришћани и њихов живот). — о и задруга. — Данци и терети.

Живот Срба у XVIII. столећу.

Црна Гора. — Владика Данило Петровић. Владике Сава и Василије. — Шћепан Мали Далмација. — Ослобођење Далмације. — и у Далмацији за млетачке управе. — Ду-вник у 18. столећу.

Срби у Аустрији. — Ракоцијева буна. — 1716—1718. — Пожаревачки мпр. — Ау-ијска управа у сјеверној Србији. — Гоњење ба у Аустрији. — Борба за повластице и ба у Русију.

Срби под Турцима. — Стање после Ар-ија III. — Патње Срба за патријарха Арсе-а IV. — Укидање пейке патријаршије.

V. Преглед културног стања у XVIII. столећу.

а) Црна Гора. — Унутрашње уређење (вр-ховна власт, гувернадурство, сердарство, гла-вари, освета, суђење, подјела Црне Горе). — Ратовање и четовање. — Цркве, свештенство и просвјете.

б) Далмација. — Дубровник. — Далмација осим Дубровника. — Срп. црква у Далмацији и Срби у Аустрији. — Школе и ширење просвјете. — Књижевност. — Трговина. — На-родни живот.

г) Срби под Турцима. — Турске власти. — Српске власти — Спахије и читлук. — Само-бије. — Данци. — школа и просвјета. — Ма-настири и сабори.

Вријеме од Кочине крајине до данас.

I. Буђење Срба у Србији. — Кочина Крајина. — Нова турска управа у београдском паша-дуку. — Турска при крају XVIII столећа. — Хаџи Мустафа Паша и дахиска управа. — Ту-жба Срба султану. — Sprema за устанак и прва заклетва.

II. Први устанак (1805—1813).

а) Борбе с дахијама. — Сеча кнезова. — Устанак на дахије и скупштина у Орашцу. — Ширење устанка. — Преговори с дахијама први бојеви. — Молба султану и долазак Бе-ћир паше. — Преговори с Бећир пашом и сул-таном. — Први преговори са страним дво-рствима. — Успјеси устанка на југозападном крају.

б) Војне Срба са султаном. — Ратовање а-слободу 1805 и 1806 године. — Савез с Русим и бојеви 1807 године. — Хајдук Вељко осло-бођава Црну Реку.

III. Ново уређење Србије. — Подјела, управ-а и суд. вл. — Врховни Вожд. — Управн-Савјет. — Народна Скупштина. — Приходи. — Војно уређење. — Застава. — Школа и цркв-

IV. Рад устанка до 1811 г. Догађаји а Ту-ској 1808—1809. — Ратовање Срба 1809 год. — Ратови после камешичке погибије. — Несло-међу војводама и промјена у Управном Савј-ту. — Српско посланство Русији и проглас-војсковође Каменискога. — Ратови 1810 годин-— Нови раздор међу војводама и скупшти-1811 године.

V. Уређење Србије 1811 године. — Врховна власт у земљи. — Подјела земље и управа. — Народна Скупштина. — Црквена управа и школе. — Војска. — Приходи и расходи. — Пошта — Рударство.

VI. Букурешки мир (1812) и пропаст првога устанка (1813). — Покушај за мир (1811) — Букурешки мир. — Преговори с Турцима 1812 године. — Скупштина 1813. год. — Преговори за мир 1813. — Sprema за рат 1813. — Ратови од јуна до октобра 1813. год. — Турци заузимају Србију.

VII. Нова турска управа. — Повратак старе управе и одузимање оружја. — Страдање Срба — Хаџи-Проданова Буна. — Црквена управа 1813 и 1814 год. — Судба српских иселеника 1813 и 1814 год. — Надање на Русију.

VIII. Други устанак.

а) Устанак Милоша Обреновића на Турке. — Нове намјере Турака. — Погибија Станоја Главаша. — Први договори за устанак. — Спас Милошевић из Београда и устанак у Такову. — Оснажање Рудника и смрт Домина. — Љубић и Чачак. — Пожаревац и Карановац. — Дивље Мање и бој на Дубљу.

б) Преговори за мир. — Турска 1815 год. — Наде на Русију за вријеме Милошевог устанка. — Милош код Хуршида. — Преговори с Португом, Суваринци Милошеви. — Повратак Карађорђевићев. — Скупштина 6 Новембра 1817. год. и њен значај.

в) Прво уређење Србије под кнезом Милошем Прве границе Милошеве државе и прва подјела. — Српске власти у земљи. — Турске власти у земљи. — Судови. — Дајци. Црква и школа. — Привреда и трговина.

IX. Милош Обреновић, први кнез Србије од 1817—1839.

а) Влада кнеза Милоша од 1817—1830. — Милошеве везе с руским послаником из Порта — Нова депутација и долазак царског изасланика. — Абдулина буна. — Промјена везира. — Кнез Милош се образује. — Ђакова буна. — Акерманска погодба. — Руска војна и једренски мир. — Година 1830 (свети Андрија).

б) Влада Милоша Обреновића од 1830—1839. — Нове сметње и насиља у шест неповраћених нахија. — Повратак шест нахија Србији. — Милетина буна. — Први устав. — Милошев пут у Цариград. — Устав од 1834 и одступање Милошево 1839.

в) Уређење Србије од 1817—1839. — Област и границе. — Управна подјела. — Грб и застава Србије. — Врховна власт. — Народна Канцеларија. — Народна Скупштина. — Државни савјет. — Влада. — Полицијско власти. — Село и општина. — Судови. Писани закони

— Просвјета (основне школе, гимназије, школа, стручне школе, државна штампа, новинарство, позориште, Учено Друштво, каретво). — Црквена управа. — Војска. — Пошта. — Привреда и трговина.

X. Црна Гора од 1782—1851. — Петровић. — Ратовање с Турцима. — Которека и владица Петар I. — Владикотар I. послје 1814. године. — Владикотар II (1830—1851).

— Уређење Црне Горе. — Врховна власт. — Управна подјела и суђење. — Привреда. — Војно уређење.

XI. Срби под Аустријом (од 1792—1813). — Политичко стање. — Црквена управа. — Просвјета. — Борба за језик.

XII. Срби у Босни и Херцеговини (од 1850. — Стање Срба у Херцег-Босни — Буна. — Нове промјене. — Школе и привреда и трговина.

Преглед српске историје од 1839—1860.

I.

Србија.

Прва влада кнеза Милоша. — Кнез и ступање Михаилово на пријесто. — Буна. — Напредак Србије од 1839—1842.

Кнез Александар Карађорђевић (1842—1849). — Избор Александров. — Стање у земљи. — Мађарска буна. — Туцај и нови покрети. — Србија и кримска буна. — Над Карађорђевића. — Напредак Србије од 1842—1855. год.

Друга влада кнеза Милоша. — Привреда. — Долазак кнеза Милоша. — Милош на пријесту. — Милош на пријесту до 14 септембра 1860 год.

Трета влада кнеза Михаила. — Ступање Михаила на пријесто. — Сузбијање турског утицаја. — Бомбардовање Београда. — Снажђење Српске војске. — Смрт кнеза Михаила. — Кнез Милош Обреновић II. — Привреда. — Намјесништво од 1860—1869 год. — Путовање кнежево и у Херцеговини и Босни. — Први рат. — Други рат. — Берлински Конгрес и независност Србије.

II.

Црна Гора под кнезовима.

Кнез Данило I (1851 и 1860). — Кнез Никола I (1860—1869).

III.

Босна и Херцеговина (од 1850—1878). — послје Омер-паше. — Устанак у Босни и Херцеговини. — Окупација Херцеговине и Босне. — Први рат. — Други рат. — Берлински Конгрес и независност Србије.

IV.

Срби под Аустријом (од 1848—1878). — Срба против Мађара 1848. — Прогласање независности. — Благовештенски сабор (1861).

Старао сам се да изложим догађаје што јасније и занимљивије по најновцим историчарима. Читалац ће у овој књизи добити преглед српске историје од половине XV стољећа до Берлинског Конгреса.

Књизи је цијена 2-50 дина. или круне. Поруке треба слати на моје име Даничић бр. 19, а новац поштанским упутницама. Књижарима 25% рабата.

Београд, 2. августа 1902. год.

МИЛЕНКО ВУКИЋЕВИЋ
проф. Вукове Гимназије.

СРЪ

SRĐ

List za književnost i nauku

Antun Fabris

vlasnik, izdavačel i odgovorni urednik

prof. Luko Zore

glavni saradnik

Sadržaj:

I. San pjesnikov, pjesma Jov. <i>Sundečića</i> .	VII. Uspomene s puta kroz balkanske zemlje (piše Milan Pavlov <i>Jovanović</i>).
II. Dubrovački Vlastelin u službi francuskog kralja Frana I. (1535), piše dr. L. <i>Vojnović</i> .	VIII. Мудре изреке (x).
III. Epigram (S.).	IX. Književni prikaz (L. Z.)
V. Ортаци или Алибер и опанчар (Хакија <i>Темин</i>).	X. Билеške (<i>Divo, Jensen, Kuznačić, Pavlović</i>).
V. <i>Српски стећак</i> на Бротњацима у Конавлима (у четири образа).	XI. Kulturne vijesti.
VI. Епиграм (<i>Ж</i>).	XII. Bibliografija.
	XIII. Šarada.
	XIV. Dopisi Srđevi.
	XV. Errata-corrige.

Srd izlazi dva puta mjesečno, polovinom i svrhom mjeseca, u sveskama od 2-3 tabaka.

Cijena je listu; za Dubrovnik i Austro-Ugarsku na godinu Kr. 12;
za inostranstvo franaka 15 u zlatu.

Rukopisi i pisma šalju se uredništvu *Srda*, a pretplata administraciji *Srda*.

DUBROVNIK